

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Кафедра дошкільної та початкової освіти

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня: «магістр»

на тему:

**«ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ
ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗОК»**

Виконала:

студентка II курсу магістратури, 22-М групи

спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Гарус Катерина Михайлівна

Науковий керівник:

к. пед. н., доцент

Смолянко Юлія Миколаївна

Чернігів – 2024

Роботу подано до розгляду «___» _____ 2024 року.

Студент (ка) _____ Гарус К. М.

(підпис)

Науковий керівник _____ Смолянко Ю. М.

(підпис)

Кваліфікаційна робота розглянута на засіданні кафедри дошкільної та початкової освіти протокол № _____ від «___» _____ 20__ року.

Студент (ка) допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри _____

Ірина ТУРЧИНА

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	5
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	11
1.1. Сучасний стан дослідження проблеми у науково-педагогічній літературі.....	11
1.2. Форми та методи формування емоційної культури дитини старшого дошкільного віку.....	15
1.3. Особливості формування емоційної культури дитини старшого дошкільного віку засобами казок.....	18
Висновки до першого розділу.....	21
РОЗДІЛ 2. ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗОК	23
2.1. Педагогічні умови ефективності формування емоційної культури дитини старшого дошкільного віку засобами казок.....	23
2.2. Критерії, показники та рівні сформованості емоційної культури дитини старшого дошкільного віку засобами казок.....	34
Висновки до другого розділу.....	50
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗОК.....	52
3.1. Зміст та аналіз результатів експериментального дослідження.....	52

3.2. Реалізація педагогічних умов формування емоційної культури дитини старшого дошкільного віку засобами казок.....	60
3.3. Методичні рекомендації щодо формування емоційної культури дитини старшого дошкільного віку засобами казок в умовах закладу дошкільної освіти.....	68
Висновки до третього розділу.....	75
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	81
ДОДАТКИ.....	87

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗДО – заклад дошкільної освіти;

ЗВО – заклад вищої освіти;

ДО – дошкільна освіта;

ДНЗ – дошкільний навчальний заклад;

ЕГ – експериментальна група;

КГ – контрольна група;

МОН України – Міністерство освіти і науки України;

ОС – освітній ступінь;

АР – адаптивна реальність;

ФПК – формування професійної культури;

ЗУН – знання, уміння, навички;

ОПП – освітньо-професійна програма;

ДСДО – Державний стандарт дошкільної освіти

ВСТУП

Актуальність теми. Емоційний стан дитини - це комплекс емоцій, які вона переживає в певний момент часу. Це можуть бути радість, смуток, зацікавленість, страх, подив, злість та інші почуття, які впливають на її поведінку та сприйняття навколишнього світу. Емоційний стан дитини є важливим аспектом її розвитку, оскільки впливає на її навчання, соціальну адаптацію та загальне самопочуття. Важливо розуміти та підтримувати позитивний емоційний стан дитини, а також вміти допомагати їй управляти власними емоціями.

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст. (2022-2025), Законах України «Про освіту» (2023) [37], «Про дошкільну освіту» (2023) [36], Базовому компоненті дошкільної освіти (2024) тощо [1] в Україні зазначено, що високий рівень розвитку емоційної сфери, зокрема емоційної культури дитини, є необхідною умовою ефективного процесу соціалізації дитини дошкільного віку, оскільки сприяє розвитку емпатії, рефлексії, емоційної взаємодії і спілкування в усіх сферах життя. Розвиток емоційної культури впливає на формування етичної поведінки, соціальної активності та ефективну взаємодію дитини з дитячим колективом і педагогами.

Емоційний стан дитини є одним з ключових аспектів її психічного розвитку та взаємодії з оточуючим середовищем. Формування емоційного стану впливає на її загальний розвиток, здатність до адаптації та соціальну взаємодію. Одним із ефективних інструментів, що сприяє розвитку та регулюванню емоційного стану дитини, є використання казок. Казки мають великий потенціал для впливу на емоційний стан дитини, оскільки вони не лише розширюють уяву та розвивають мовленнєві навички, але й надають можливість сприйняти та обробити різноманітні емоції через історії героїв та їхні життєві ситуації.

У роботі розглядається важливість використання казок у формуванні емоційного стану дитини. Досліджується вплив казок на емоційний розвиток,

а також аналізуються стратегії та методи їх використання педагогами та батьками для покращення емоційного стану дітей.

Водночас у практиці вищої школи наявна низка суперечностей, яку потрібно розв'язати, як-от між:

– новою парадигмою вищої педагогічної освіти, спрямованою на підготовку ключових компетентностей у дітей дошкільного віку та недостатнім рівнем використання сучасних технологій виховання емоційної культури у дітей старшого дошкільного віку;

– відмінність між традиційними методами навчання й сучасними інтерактивними підходами щодо використання казок як засобу розвитку емоційної культури, що потребує адаптації методичних матеріалів до нових форм роботи з дітьми старшого дошкільного віку.

Подолання виявлених суперечностей обумовлює потребу наукового осмислення та вирішення проблеми щодо формування емоційної культури дітей старшого дошкільного віку засобами казок.

Ураховуючи соціальну й науково-практичну значимість та актуальність окресленої проблеми, її недостатню теоретичну розробленість і нагальну необхідність розв'язати виявлені суперечності обумовили вибір теми дослідження: **«Педагогічні умови формування емоційної культури дитини старшого дошкільного віку засобами казок»**.

Мета та завдання дослідження. *Мета дослідження* – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування емоційної культури дітей старшого дошкільного віку засобами казок.

Для досягнення мети дослідження визначено такі *завдання*:

1. На основі аналізу науково-методичної літератури з'ясувати стан розроблення проблеми та конкретизувати сутність основних понять дослідження.

2. Розробити критерії та показники формування емоційної культури дітей старшого дошкільного віку засобами казок.

3. Виявити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування емоційної культури дітей старшого дошкільного віку засобами казок.

4. Розробити рекомендації для педагогів та батьків щодо ефективного використання казок у педагогічній та сімейній практиці з метою підтримки та розвитку емоційної культури дитини.

Об'єкт дослідження – виховний процес дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування емоційної культури дитини старшого дошкільного віку засобами казок.

Для розв'язання поставлених завдань і досягнення мети на всіх етапах дослідження використано такі **методи дослідження**:

– *теоретичні*: теоретичний аналіз й узагальнення наукової літератури з проблеми дослідження; аналіз, синтез та узагальнення представлених у науковій літературі матеріалів щодо сучасного стану досліджуваної проблеми, з'ясування змісту базових понять; систематизація та зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему, порівняльний аналіз нормативних документів із дошкільного фаху; узагальнення теоретичних підходів щодо проблеми дослідження для визначення понятійно-категоріального апарату дослідження;

– *емпіричні*: педагогічне спостереження, бесіди з дошкільнятами, вихователями закладів дошкільної освіти; анкетування працівників закладів дошкільної освіти та батьків щодо вивчення проблеми формування емоційної культури дітей старшого дошкільного віку засобами казок; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний етапи) з урахуванням теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування емоційної культури дітей старшого дошкільного віку засобами казок; спостереження – проведення спостережень за взаємодією дітей з казками та їхнім емоційним відгуком на події, персонажів та сюжетні лінії, що дозволить зрозуміти, як казки впливають на емоційну культуру дітей; опитування, методи експертних

оцінок; апробувально-контрольний зріз даних контрольного експерименту та якісний порівняльний аналіз із результатами констатувального експерименту;

– *статистичні*: методи оброблення експериментальних даних для кількісного та якісного аналізу, підтвердження вірогідності отриманих емпіричних результатів.

Теоретичне значення полягає в систематизації знань щодо формування емоційної культури дітей старшого дошкільного віку. Розглянуто теоретичні основи використання казок щодо формування емоційної сфери дитини, а також наведені практичні поради та приклади казок, які можуть бути використані для підтримки й розвитку емоційного та морального благополуччя дітей старшого дошкільного віку.

Практична значимість проведеного дослідження полягає у тому, що результати педагогічного дослідження можуть бути використані для розробки ефективних програм навчання та виховання, що сприяють розвитку емоційної свідомості дітей дошкільного віку. Зокрема, використання казок як навчального інструменту дозволяє не лише формувати емоційну чутливість, але й забезпечує дітям можливість ідентифікувати свої емоції та емоції інших, що є критично важливим для соціалізації. Запропоновано педагогічні умови, що сприяють інтеграції казкових наративів у навчально-виховний процес закладів дошкільної освіти, включаючи вибір казок, методи їх подачі, а також інтерактивні форми роботи з дошкільниками.

Розроблено авторські казки щодо формування емоційної культури дитини старшого дошкільного віку.

Проведено заняття з використанням різних прийомів роботи з казкою (аналіз казок, розповідь казок, переписування кінцівки казки, лялькова вистава «Колобок», створення власних казок «Про людину-павука», «Добру дівчинку», «Кольорові емоції Лізи») для дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі ЗДО. Використання казок як інструменту навчання допомагає дітям вчитися розпізнавати, виражати та регулювати свої емоції, а також розвивати емпатію до інших. У результаті, це може підвищити якість

виховання та освіти в дошкільних закладах, а також позитивно вплинути на соціальну адаптацію дітей у майбутньому.

Експериментальна база дослідження. Дошкільний навчальний заклад № 37 «Казка» та Дошкільний навчальний заклад № 59 «Білочка» Чернігівської міської ради. У дослідженні приймало участь 60 дітей віком від 5 до 6 років: 30 дітей КГ (контрольна група) та 30 дітей ЕГ (експериментальна група).

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження з окресленої теми неодноразово обговорювали на міжнародних науково-практичних та всеукраїнських студентських конференціях різного рівня, серед яких: – *міжнародні*: II Міжнародна науково-практична онлайн-конференція «Розвиток освіти в європейському просторі: національні виклики та транснаціональні перспективи», 14-15 листопада 2024 р., Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя.

– *всеукраїнські*: всеукраїнська науково-практична студентська конференція «Контексти наукових досліджень Володимира Бондаря. Адаптивне навчання студентів в умовах воєнного стану та відновлення України»; «Теорія і практика сучасної освіти та науки в Україні у світлі ідей К. Д. Ушинського (1823/1824-1870/1871)» (м. Чернігів); «Технології виховання і розвитку дітей в умовах сучасного закладу дошкільної освіти» Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка.

Публікації. Результати дослідження висвітлено у публікаціях автора, (стаття в науковому журналі, що внесений до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз), зокрема:

1. Смолянюк Ю. М., Гарус К. М. Особливості формування емоційної культури дитини старшого дошкільного віку засобами казок. Наука і техніка сьогодні, №12 (40), м. Київ, 2024.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури, якій складається із 56 джерел, (7 з яких іноземною мовою), додатків. Загальний обсяг роботи становить 96 сторінок, основний зміст викладено на 75 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

1.1. Сучасний стан дослідження проблеми у науково-педагогічній літературі

Науково-педагогічна література постійно розвивається у напрямку дослідження емоційного стану. Сучасні дослідження зосереджені на вивченні впливу емоцій на розвиток особистості, а також на розробці ефективних педагогічних підходів до роботи з емоціями в освітньому процесі. Вони також досліджують роль емоцій у формуванні міжособистісних відносин у навчальному середовищі.

Науково-педагогічна література активно досліджує емоційний стан дитини з різних перспектив. Дослідження включають аналіз впливу емоційного стану на навчання, розвиток особистості, адаптацію до соціального середовища та загальний благополуччя дитини. Автори розглядають важливість розуміння та врахування емоційного стану дітей у процесі навчання, формування позитивного клімату в групі, а також розробки педагогічних стратегій для підтримки психічного здоров'я та емоційного розвитку.

Дослідження емоційного стану дитини у науково-педагогічній літературі охоплюють широкий спектр аспектів, включаючи вивчення впливу емоцій на навчальні досягнення, соціальну адаптацію, поведінку та загальний розвиток. Вони досліджують роль педагогічного середовища у формуванні та регулюванні емоцій дитини, а також розробляють методи та стратегії для підтримки психічного здоров'я та емоційного благополуччя маленьких учнів. Дослідники також звертають увагу на важливість розвитку емоційної

грамотності та саморегуляції у дітей для їхнього успішного функціонування у сучасному світі.

Сучасна науково-педагогічна література активно досліджує проблеми емоцій у дошкільнят з різних позицій. Дослідження охоплюють аналіз впливу емоційного розвитку на формування особистості, соціальну адаптацію та успішність у навчанні. Вони також вивчають методи та підходи до педагогічної роботи з емоціями у дошкільному віці, включаючи створення емоційно-безпечного середовища, розвиток емоційної грамотності та навичок саморегуляції, а також вплив взаємодії з дорослими та однолітками на емоційний розвиток дитини. Ці дослідження сприяють розумінню та покращенню якості педагогічної практики в дошкільних установах з урахуванням емоційних потреб та особливостей маленьких дітей.

Сучасна науково-педагогічна література активно досліджує проблеми емоцій у дошкільнят з різних позицій. Дослідження охоплюють аналіз впливу емоційного розвитку на формування особистості, соціальну адаптацію та успішність у навчанні. Вони також вивчають методи та підходи до педагогічної роботи з емоціями у дошкільному віці, включаючи створення емоційно-безпечного середовища, розвиток емоційної грамотності та навичок саморегуляції, а також вплив взаємодії з дорослими та однолітками на емоційний розвиток дитини. Ці дослідження сприяють розумінню та покращенню якості педагогічної практики в дошкільних установах з урахуванням емоційних потреб та особливостей маленьких дітей.

Дослідження емоційного стану дитини базується на різноманітних теоретичних підходах і принципах. Наведемо деякі з них:

1. *Біогенетичний підхід (А. Маслоу)*. Ця теорія стверджує, що емоційний стан дитини визначається її базовими потребами, такими як потреба в безпеці, любові та приналежності.

2. *Когнітивний підхід (Ж. Піаже)*. Згідно з цією теорією, емоційний стан дитини визначається її сприйняттям та інтерпретацією подій навколо неї.

5. *Емоційно-психологічний підхід.* Ця теорія стверджує, що емоційний стан дитини формується через взаємодію її індивідуальних особливостей, досвіду та внутрішніх ресурсів.

Ці підходи не виключають один одного, а доповнюють та взаємодіють для утворення повноцінного розуміння формування емоційного стану дитини.

Як підтримувати емоційний стан дитини?

Побудова емоційного зв'язку - основа здорового емоційного розвитку. Вихователі повинні створити середовище, повне любові, турботи та підтримки, де дитина почуватиметься у безпеці.

Розвиток емпатії – розуміння емоцій інших дуже важливе як у родині, так і в дошкільному закладі. Чудовий спосіб прищепити співчуття – подати хороший приклад, допомагаючи іншим у важких ситуаціях.

Навчати справлятися зі складними емоціями – даючи простір для вираження важких емоцій, таких як смуток чи гнів. Разом з дитиною ви повинні шукати способи впоратися з цими емоціями, наприклад, за допомогою спокійних розмов, малювання або дихальних вправ.

Поради щодо боротьби зі складними емоціями

Уважно слухайте – завжди дайте дитині відчувати, що ви готові її вислухати та зрозуміти її емоції.

Вираження емоцій – допоможіть своїй дитині навчитися виражати свої почуття за допомогою слів, малюнків або гри.

Надання підтримки – важливо бути поруч із дитиною, коли вона відчуває важкі емоції. Підтримайте їх і дайте їм відчувати, що вони не самотні.

Заохочуйте розмови про емоції – розмовляйте з дитиною про те, що вона відчуває, і намагайтеся разом зрозуміти причини цих емоцій. Таким чином ви навчите дитину справлятися з важкими почуттями.

Емоційний стан дитини формується в результаті впливу різноманітних факторів і взаємодії між ними. *Ось деякі основні чинники, що впливають на формування емоційного стану дитини:*

Генетичні фактори. Спадковість може впливати на те, як дитина сприймає та виражає свої емоції. Деякі діти можуть мати схильність до інтенсивних емоційних реакцій через генетичні особливості.

Соціальне середовище. Взаємодія з батьками, родинними членами, однолітками та іншими людьми впливає на емоційний стан дитини. Стиль виховання, рівень підтримки та комунікації в сім'ї та школі можуть впливати на емоційний розвиток.

Досвід і виховання. Досвід, який набирає дитина через різні життєві ситуації, впливає на формування її емоційного стану. Виховання, яке надається дитині, також визначає, як вона вчиться реагувати на свої емоції та виражати їх.

Індивідуальні риси та характеристики. Індивідуальні особливості кожної дитини, такі як темперамент, особистість та рівень розвитку, також впливають на її емоційний стан.

Події та стресори. Події, які відбуваються у житті дитини, такі як переїзд, розлука з близькими людьми, конфлікти або травми, можуть викликати різні емоційні реакції та впливати на загальний емоційний стан.

Формування емоційного стану дитини є складним і багатограним процесом, який вимагає уваги до різноманітних аспектів її життя та середовища, в якому вона зростає.

Емоційний стан дитини старшого дошкільного віку - це сукупність емоційних переживань, які характеризують її внутрішній стан у певний момент часу. Особливості формування емоційного стану у цьому віковому періоді мають свої особливості:

- *інтенсивність емоцій.* Діти старшого дошкільного віку можуть проявляти більш виразні емоційні реакції на події через підвищену чутливість та розвиток емоційної реактивності.

- *зміна емоційного стану.* Вони можуть швидко переходити від одного емоційного стану до іншого, оскільки їхні емоції ще не стабілізувалися та розвиваються.

- *вплив зовнішніх факторів.* Емоційний стан дитини старшого дошкільного віку часто залежить від зовнішніх факторів, таких як стан здоров'я, взаємодія з однолітками та дорослими, а також події в дитячому середовищі.

- *розвиток саморегуляції.* У цьому віці діти починають розвивати навички саморегуляції емоцій, вчаться виражати свої почуття словами та шукати стратегії для зменшення негативних емоцій.

- *вплив виховання та оточуючого середовища.* Формування емоційного стану у дітей старшого дошкільного віку значною мірою залежить від підтримки та моделювання емоційно здорового середовища з боку батьків та вихователів.

1.2. Форми та методи формування емоційної культури дитини старшого дошкільного віку

Формування емоційної культури дитини старшого дошкільного віку вимагає комплексного підходу та використання різноманітних форм і методів. Ось деякі з них:

1. *Ігрові вправи та ситуації.* Використання різноманітних ігор, рольових ситуацій, театралізацій, драматичних імпровізацій для вивчення та вираження емоцій.

2. *Обговорення та роздуми.* Розмови про різні ситуації, які викликають емоції, аналіз їхніх причин і наслідків, спільне знаходження альтернативних варіантів реакції.

3. *Мистецтво та творчість.* Малювання, ліплення, музика, танці - різні види творчості можуть допомогти дітям виразити свої емоції та сприйняття світу.

4. *Соціальні навички.* Вчити дітей взаємодіяти з однолітками та дорослими, вирішувати конфлікти, відчувати емпатію та розуміння.

5. *Техніки релаксації та саморегуляції.* Вправи дихання, медитація, йога для дітей, спеціальні вправи на заспокоєння та концентрацію уваги.

6. *Приклади та моделювання.* Дорослі можуть бути прикладом в адекватному вираженні емоцій та саморегуляції, що є важливим для дітей.

7. *Позитивне підкріплення.* Похвала та підтримка в різних ситуаціях, демонстрація поваги до власних та чужих емоцій.

Ці методи допомагають дітям розвивати емоційну грамотність, вчити їх розпізнавати та адекватно реагувати на власні та емоції інших, а також забезпечують створення позитивного емоційного середовища для їхнього розвитку.

При формуванні емоційної культури у дошкільнят можна використовувати ще і такі *форми роботи*, спрямовані на розвиток їхніх емоційних навичок та вмінь:

- *Групові заняття.* Організація спільних ігор, творчих майстерень, колективних проєктів, де діти взаємодіють один з одним та вчать враховувати почуття та емоції інших.

- *Індивідуальні консультації та розмови.* Взаємодія з кожною дитиною окремо для виявлення її потреб у вираженні та регулюванні емоцій.

- *Емоційний тренінг.* Використання спеціальних вправ для вивчення та розвитку емоційної грамотності, вміння розпізнавати та виражати емоції.

- *Спільні виховні заходи.* Організація тематичних днів, свят, конкурсів, спортивних змагань, на яких діти можуть спілкуватися, співпрацювати та підтримувати один одного.

- *Сімейне виховання.* Залучення батьків до спільної роботи над емоційним розвитком дитини, проведення зустрічей, лекцій, сімейних тренінгів. Ці форми роботи допомагають створити сприятливе середовище для розвитку емоційної грамотності та позитивних емоцій у дошкільнят, а також сприяють їхньому загальному розвитку та самовизначенню.

У формуванні емоційної культури у дошкільнят можна використовувати різноманітні *методи*, спрямовані на стимулювання емоційного розвитку та позитивних емоційних досвідів. Наведемо кілька з них:

1. *Моделювання*. Дорослі можуть демонструвати приклади адекватного вираження емоцій та способів їхнього регулювання через свої власні вчинки та реакції.

2. *Гра з емоціями*. Використання карток або масок з зображенням різних емоцій для ігрової взаємодії та вивчення їхніх особливостей.

3. *Сюжетно-рольові ігри*. Створення ситуацій, в яких діти можуть відігравати різні ролі та емоційні сценарії для вивчення соціальних навичок та реакцій.

4. *Казки та історії*. Читання та розповідання казок, які відображають різні емоційні ситуації та вчать дітей розпізнавати та реагувати на свої та чужі почуття.

5. *Вправи на релаксацію та дихання*. Використання спеціальних вправ для заспокоєння та концентрації уваги, які допомагають дітям розслабитися та зосередитися на своїх емоціях.

6. *Творчість*. Малювання, ліплення, музика, танці - різні види творчих занять, що допомагають дітям виразити свої емоції та сприйняття світу через творчість.

7. *Спільні вправи та ігри*. Організація спільних ігор та вправ, під час яких діти вчаться спілкуватися, співпрацювати та вирішувати конфлікти з однолітками.

Ці методи дозволяють дітям ефективно вивчати та розвивати свої емоційні навички, сприяють формуванню позитивної емоційної культури та допомагають їм успішно впоратися зі своїми емоціями.

Формування емоційної культури за допомогою казки може бути дуже ефективним методом. Ось декілька методів роботи з казками для цієї цілі:

- Аналіз казок. Під час читання казки разом з дітьми обговорюйте емоційні переживання героїв, їхні реакції на різні ситуації та наслідки їхніх вчинків.
- Розкриття емоційних конфліктів. Виберіть казки, в яких присутні емоційні конфлікти, і обговоріть з дітьми, як герої впоралися зі своїми почуттями та як вони могли б розв'язати ситуацію інакше.
- Вираження емоцій. Під час читання казок заспокойте дітей до виразності, просимо їх виражати свої емоції: радість, смуток, страх тощо.
- Створення альтернативних закінчень. Попросіть дітей придумати альтернативні закінчення казок, де герої використовують свої емоційні навички для розв'язання проблем.
- Театралізація. Після читання казки діти можуть відігравати ролі героїв та демонструвати їхні емоції через виставу.
- Творчі завдання. Запропонуйте дітям намалювати або оповісти свою власну казку, де вони можуть виражати свої емоції та думки.
- Підтримка позитивних емоцій. Обговорюйте позитивні аспекти казок, такі як дружба, милосердя та перемога, та стимулюйте дітей розпізнавати та цінувати позитивні емоції.

Ці методи роботи допомагають дітям розвивати емоційну грамотність, сприяють формуванню позитивної емоційної культури та допомагають їм виробити навички емоційної саморегуляції.

1.3. Особливості формування емоційної культури дитини старшого дошкільного віку засобами казок

Використання народних казок є ефективним засобом формування емоційного стану дитини. Ось деякі способи, якими народні казки можуть впливати на емоційний розвиток дитини:

Відображення різних емоцій у персонажах. У народних казках часто зустрічаються персонажі, які переживають різноманітні емоції, такі як радість,

смуток, страх, злість тощо. Через спостереження за цими персонажами дитина вчиться розпізнавати та розуміти свої власні емоції.

Вчення моральних цінностей через емоційні сюжети. Багато народних казок містять важливі життєві уроки та моральні цінності, які дитина засвоює через емоційне співпереживання з героями казок.

Розвиток емпатії та співчуття. Через співчуття до героїв казок, діти вчать відчувати та розуміти почуття інших, розвиваючи свою емпатію.

Уміння регулювати власні емоції. Сюжети народних казок часто демонструють стратегії регулювання емоційних реакцій героїв, що може служити прикладом для дітей у власних життєвих ситуаціях.

Розвиток уяви та творчого мислення. Казкові світи розширюють уяву дитини, дозволяючи їй уявляти та розглядати різні сценарії, що сприяє розвитку творчого мислення та фантазії.

Використання народних казок у вихованні дитини може бути корисним не лише для її емоційного розвитку, але й для формування загальної культури, моральних цінностей та соціальних навичок.

Формування емоційного стану дитини залежить від численних умов, які включають:

Підтримка з боку батьків та опікунів. Наявність емоційної підтримки, здатність батьків виявляти розуміння та співчуття до емоцій дитини є ключовим чинником у формуванні її емоційного стану.

Стабільне та дружлюбне середовище. Стабільна та сприятлива домашня та шкільна атмосфера сприяє зниженню стресу та формуванню позитивного емоційного стану у дитини.

Можливості для самовираження. Дитина повинна мати можливість вільно виражати свої почуття та емоції, будь то через слова, малюнки або ігри.

Розвиток соціальних навичок. Участь у групових заняттях та взаємодія з однолітками допомагає дитині розвивати соціальні навички та розуміння емоцій інших людей.

Позитивні приклади з боку дорослих. Дорослі можуть служити прикладом у виявленні та регулюванні власних емоцій, що сприяє формуванню адекватної емоційної реакції у дитини.

Стимулююче оточення. Наявність іграшок, книг та інших засобів, які сприяють емоційному розвитку, може стимулювати формування емоційного стану у дитини.

Можливості для фізичної активності. Фізична активність та спорт можуть допомогти дитині відпустити негативні емоції та підтримувати позитивний емоційний стан.

Загальна сума цих умов створює сприятливе середовище для емоційного розвитку дитини, сприяючи формуванню позитивного та здорового емоційного стану.

Використання казок для формування емоційної культури дитини старшого дошкільного віку може бути дуже ефективним методом, оскільки вони здатні викликати емоційні реакції та спонукати дітей до рефлексії над власними почуттями та поведінкою.

Формування емоційної культури дитини старшого дошкільного віку засобами казок може мати свої особливості, оскільки діти цього віку вже здатні більш глибоко розуміти та сприймати різні аспекти емоційного життя. Ось деякі особливості цього процесу:

- *Аналітичність та усвідомлення емоцій.* Діти старшого дошкільного віку можуть аналізувати та усвідомлювати свої емоції в більш зрілий спосіб, тому обговорення емоційних аспектів казок може бути більш глибоким і продуктивним.

- *Формування моральних цінностей.* Казки часто містять моральні випробування та ситуації, що спонукають дітей думати про правильність вчинків та їх наслідки.

- *Самовираження та креативність.* Через казки діти можуть виразити свої емоції та фантазію, створюючи власні версії казок, рисунків чи іграшок.

- *Стимулювання фантазії та когнітивних навичок.* Казки розвивають фантазію та уяву, стимулюють когнітивні процеси, такі як мовлення, мислення та увага.

- *Розвиток мовлення та літературної культури.* Прослуховування та обговорення казок сприяє розвитку мовлення та літературної культури, розширює словниковий запас та вдосконалює навички розуміння тексту.

Використання казок для формування емоційної культури дитини старшого дошкільного віку може бути дуже ефективним методом, оскільки вони здатні викликати емоційні реакції та спонукати дітей до рефлексії над власними почуттями та поведінкою.

Висновки до першого розділу

Емоційний розвиток означає процес, за допомогою якого людина набуває та розвиває навички, пов'язані з розпізнаванням, розумінням і регулюванням власних емоцій, а також розумінням емоцій інших людей і спілкуванням з ними. Це важливий елемент загального розвитку, який впливає на стосунки з іншими, здатність справлятися з життєвими проблемами та досягнення задоволення та благополуччя. Емоційний розвиток починається з перших моментів життя. Немовлята виражають свої емоції плачем, усмішкою та жестикуляцією. Те, як батьки реагують на ці вирази, має величезний вплив на формування у дитини почуття безпеки та довіри. Немовлята відчують чотири основні емоції - радість, смуток, страх і гнів. Тільки з часом приходить час для більш складних почуттів.

Вихователі відіграють надзвичайно важливу роль у формуванні емоційного розвитку дошкільника. Те, як вони реагують на емоційні сигнали дитини, впливає на те, як дитина навчиться розуміти та виражати свої емоції. Теплий, чуйний і відповідальний підхід вихователів є основою здорового емоційного розвитку.

Наступним етапом емоційного розвитку є набуття навичок саморегуляції. Це означає, що дитина вчиться справлятися зі своїми емоціями. У міру того як розвивається здатність ідентифікувати та виражати емоції, стає можливим навчитися ефективним стратегіям боротьби зі стресовими ситуаціями.

Емоційний розвиток також включає розвиток емпатії - здатності розуміти емоції інших людей і співпереживати їм. Коли дитина росте, у неї розвивається здатність відчувати й розуміти більш складні емоції, такі як співчуття, вдячність і сором. Емоційна зрілість означає здатність справлятися зі складними емоціями конструктивним і гнучким способом.

Варто також зазначити, що емоційний розвиток тісно пов'язаний з культурним і соціальним контекстом, у якому розвивається дитина. Різні культури можуть наголошувати на різних аспектах емоційного розвитку, а соціальні норми можуть впливати на прийняття різних емоційних проявів.

Важливо зазначити, що емоційний розвиток є надзвичайно важливим елементом життя. Він надає інструменти для подолання труднощів, створення здорових стосунків з іншими та відчуття глибокого задоволення життям. Тому виховання здорового емоційного розвитку дітей та підлітків, а також нас самих є важливим кроком у прагненні до комфортного та задоволеного життя.

РОЗДІЛ 2. ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗОК

2.1. Педагогічні умови ефективності формування емоційної культури дитини старшого дошкільного віку засобами казок

Педагогічні умови повинні мати відповідний зміст, організаційні форми та методи, бути безперервними, інтегрованими й взаємопов'язаними та враховувати специфіку заходів для оптимального вирішення проблеми формування емоційної культури у дітей старшого дошкільного віку. У процесі теоретичного дослідження були визначені такі педагогічні умови формування емоційної культури дітей старшого дошкільного віку:

1. Створення сприятливого освітнього-виховного середовища для формування емоційної культури старшого дошкільника.

2. Розвиток у дітей дошкільного віку вміння керувати емоціями за допомогою казок (на основі власне розробленої казки «Кольорові емоції Лізи» та українських народних казок).

3. Використання різноманітних методів та форм роботи з батьками вихованців щодо формування емоційної культури дітей.

Слово «оптимізація» з латинської означає «найкращий спосіб досягнення мети», найкраще вирішення проблеми, найбільш відповідний у цих умовах перебіг фізичний або соціальних процесів у найдоцільніший спосіб». Оптимізація допускає різне сприйняття і, відповідно, різні наслідки. Однак оптимізація завжди передбачає дію, втручання соціального суб'єкта для зміни існуючої ситуації на бажану.

Першою зі згаданих вище педагогічних умов є створення сприятливого освітнього-виховного середовища для формування емоційної культури старшого дошкільника. Це передбачає організацію простору, в якому старший

дошкільник може вільно виражати свої емоції, розвивати емоційну чутливість і навчатися взаємодії з іншими людьми. Педагогічне середовище повинно бути різноманітним, включаючи як емоційно сприятливі умови для індивідуальної діяльності, так і ситуації для взаємодії з однолітками та дорослими. Крім того, важливим є забезпечення достатнього рівня емоційної підтримки з боку вихователів ЗДО та створення атмосфери взаєморозуміння та довіри, що дозволяє дітям відкрито виражати свої почуття, обговорювати переживання та отримувати необхідну допомогу в управлінні своїми емоціями.

Цей аспект є важливим для розвитку емоційної культури, оскільки середовище, в якому дитина перебуває, суттєво впливає на її здатність розпізнавати та адекватно реагувати на емоційні стани, а також навчати навичок емоційного саморегулювання. Особливу роль відіграють ігрові ситуації, в яких дитина може вільно виражати свої емоції та вчитися розуміти почуття інших. Середовище має бути емоційно позитивним, підтримуючим і комфортним для самовираження.

Другою педагогічною вимогою є розвиток у дітей дошкільного віку вміння керувати емоціями за допомогою казки. Виховання емоційної грамотності через відповідні казки та способи роботи з ними у дітей старшого дошкільного віку, збагачення знань, необхідних для емоційної грамотності, розвитку у дошкільників уміння керувати своїми емоціями, знімати негативні переживання, позбавлятися від них, розпізнавати свій емоційний стан, стримувати себе, заспокоюватися тощо. Використання казок як педагогічного засобу дозволяє дітям не тільки вчитись розпізнавати емоції, але й моделювати способи їх регулювання в складних життєвих ситуаціях. Особливу увагу слід приділити інтерактивним методам роботи з казкою, які стимулюють емоційну активність дитини.

Окрім збагачення уявлень дошкільнят про навколишній світ й феномен емоційної культури необхідно розвивати пізнавальну ініціативу у формуванні дружніх стосунків та ефективної комунікації через казкотерапію. Пізнавальні процеси протікають більш ефективно за умов активної пізнавальної

діяльності. Тому необхідно використовувати пізнавальний інтерес дитини, бажання пізнавати нове й прагнення зрозуміти суть речей для глибшого усвідомлення різних аспектів емоційної культури. У старшому віці дошкільнята ставлять не поодинокі запитання, а ланцюжки запитань. Такі типові перетворення свідчать про зміну тимчасових ситуативних когнітивних проявів на стабільні. Тому важливо з часом збагачувати знання дошкільників про емоційну культуру [12].

Для дітей характерно безкорисливо підтримувати когось, пропонувати допомогу й довіряти. Але іноді вони виявляють ворожість, що можна пояснити критичною оцінкою вчинків чи характеристик партнерів по спілкуванню.

Казка ... Можливості її безмежні. Мова перших казок, які чує дитина дошкільного віку, ритмічна, слова часто римується, а персонажі мають незвичні визначення. З покоління в покоління людство передавало зміст казок і відповідало на найважливіші питання, адже історія еволюції людських стосунків вплетена в сюжет багатьох казок. Щоб розвиватися, кожна людина повинна спочатку знати: - своє походження (хто я, звідки я родом і яке моє родовідне дерево?); - інших (хто вони - друзі і вороги, як їх відрізнити? Чого я можу навчитися від іншої людини? Як вони стануть мені в нагоді в майбутньому?); - мій власний шлях (як знайти свій власний шлях? Як я можу ставити перед собою цілі та досягати їх?)

- мої помічники (Як я можу їх розпізнати і не втратити?),

- віра і місія (Для чого я прийшов у цей світ? Чи вірю я у власні сили?

Як я можу зробити світ світлішим, добрішим?).

Якщо ми подивимося на знайомі казки, то відразу побачимо, що герої шукають відповіді на ці питання. Як і герої, кожна людина наповнює свою «життєву скриньку» нормами і правилами поведінки, важливими людськими цінностями.

Казкотерапія - це інтегрована діяльність, в якій дії вигаданої ситуації пов'язані з реальним спілкуванням, спрямована на самостійність, активність, творчість і регуляцію емоційного стану дитини. Казкотерапія сприяє розвитку

у дітей дошкільного віку: активності, самостійності, креативності, зв'язність мовлення. Для дітей казкотерапія є однією з найбільш ефективних і доступних форм психологічної підтримки та розвитку. Вона відіграє кілька важливих ролей у цій віковій групі:

-Емоційний розвиток та самовираження. Дітям часто важко виражати емоції, а казки надають багату палітру можливостей для дослідження та вираження таких емоційних станів, як страх, радість, смуток, гнів тощо. Казкові персонажі та їхні переживання допомагають дітям зрозуміти та виразити власні емоції.

- Розвиток соціальних навичок. Казки часто містять сценарії з соціальними взаємодіями та моральними дилемами, які є основою для навчання дітей соціальним навичкам, емпатії та взаєморозумінню.

-Подолання страху і тривоги. Багато дитячих історій стосуються страхів і тривог, даючи дітям можливість зіткнутися з власними страхами в контрольованій і зрозумілій формі. Перемоги героїв над труднощами та перешкодами надихають і надають сили.

- Зміцнює самооцінку та самосвідомість. Ототожнюючи себе з позитивними героями казок, діти вчаться бачити себе сильними та цінними, що сприяє зміцненню їхньої самооцінки та саморозуміння.

- Опрацювання травм і конфліктів. Казки використовуються для опрацювання травматичного досвіду або сімейних конфліктів у м'який і символічний спосіб, створюючи безпечне середовище для обговорення та вирішення.

- Розвиток уяви та творчого мислення. Оповідання історій стимулює уяву і творчість, дозволяючи дітям досліджувати різні світи, ідеї та перспективи.

Казкотерапія- це багатофункціональний інструмент, який підтримує емоційний, соціальний та когнітивний розвиток, надаючи багатий ресурс для навчання, самоусвідомлення та психологічної підтримки. Це метод, в якому

форма казки використовується для інтеграції особистості, розвитку її творчих здібностей та покращення взаємодії з навколишнім світом.

Казка - це живе відображення реальності життя. Дії, які відбуваються в казках, можуть відбуватися в реальному житті, але не в буквальному сенсі. Завдяки казкам діти дошкільного віку вперше дізнаються про основні принципи життя і можуть порівнювати хороші і погані вчинки. Діти можуть самі вирішувати, хто є позитивним персонажем, а хто - негативним. Навіть якщо діти не усвідомлюють цього одразу, саме в дошкільному віці вони отримують свої перші знання завдяки казкам.

Перевтілюючись у казкових героїв, діти можуть спокійно говорити про свої почуття та думки. Розповідаючи історії, діти засвоюють необхідні моделі, вчаться реагувати на життєві ситуації, краще розуміють себе та інших, адже історії для них більш зрозумілі, ніж пояснення вчителів та батьків.

У дітей дуже розвинений механізм ідентифікації, який є необхідним для розвитку гнучкості в поведінці та здатності бачити проблему з іншого боку. Казка є одним із доступних способів перенесення власного досвіду на інших, і навпаки, можливість усвідомлювати власні почуття через інших. Тому, коли діти слухають казку, вони насамперед порівнюють себе з персонажем казки і це дозволяє їм відчутти і зрозуміти, що вони не єдині, хто має проблеми і переживання. Крім того, за допомогою зрозумілих казкових образів дітям пропонуються шляхи виходу з різних складних ситуацій, способи вирішення конфліктних ситуацій, позитивна підтримка їхніх здібностей та віра в себе. З іншого боку, казка має неймовірну силу тяжіння і дозволяє вільно мріяти та фантазувати.

Більшість фахівців у цій галузі виділяють такі основні переваги казки:

- відсутність у казках прямої настанови,
- відсутність фіксованого імені головного героя та місця казкової події,
- образність і метафоричність мови,
- перемога добра, що забезпечує психологічну безпеку,

- наявність чарівної таємниці розширює межі можливого.

Казки сприяють когнітивному розвитку дітей, зміцнюють моральні почуття та впливають на особистість дитини, спрямовуючи розвиток її бажань та вчинків. Казки розкривають найкраще в кожній дитині. Завдяки казкам усі діти дізнаються, що добро майже завжди перемагає зло, а негативні персонажі будуть покарані за свої вчинки.

Вихователі дошкільних закладів та батьки часто розповідають або читають дітям казки. Але якщо дорослі пам'ятатимуть, що казку можна обговорити, пояснити те, що незрозуміло, це допоможе дитині засвоїти уроки, які їй згодом доведеться вирішувати самотійно.

Казки дають кожному, а особливо дошкільнятам, те, чого вони потребують: свободу думати, хотіти, діяти і відчувати. Казки допомагають дітям і дорослим долати страхи і невпевненість, фантазувати, приймати нестандартні рішення і розуміти, що все можливо, якщо захотіти.

Використання казок тісно пов'язане з розвитком емоційного інтелекту і пропонує унікальні можливості для покращення здатності розуміти, інтерпретувати та керувати власними та чужими емоціями. Історії часто охоплюють широкий спектр емоційних станів, від радості до смутку, від страху до впевненості, і дозволяють клієнтам розпізнавати та виражати власні емоції. Вони також допомагають розвивати емпатію та розуміння емоцій інших людей, оскільки герої історій часто переживають різні емоційні стани та конфлікти.

Крім того, казки вчать розпізнавати та інтерпретувати символи та метафори, що допомагає розвивати емоційне розуміння та самоусвідомлення. Ототожнюючи себе з персонажами та їхніми переживаннями, клієнти можуть досліджувати різні аспекти власних емоцій та реакцій, що допомагає розвивати емоційну зрілість та емпатію.

Важливим аспектом використання казки є робота над покращенням комунікативних навичок та управлінням емоціями. Історії можуть забезпечити простір для обговорення емоційних реакцій та пошуку стратегій ефективного

управління ними. Це допомагає клієнтам краще зрозуміти себе та свої емоційні реакції, а також покращити емпатію та здатність взаємодіяти з іншими.

Прийоми роботи з казкою:

1. Аналіз казок.

Завдання. Для аналізу обирається, наприклад, добре відома казка.

Прослухавши казку, діти ставлять низку запитань:

- Як ти думаєш, про що ця історія?

- Який персонаж тобі найбільше сподобався (не сподобався)?

- Як ви думаєте, чому той чи інший персонаж вчинив так, а не інакше?

- Подумайте, що сталося б, якби головний герой не зробив того, що зробив?

- Як ти думаєш, якою була б пригода, якби в ній були тільки хороші (або тільки погані) персонажі?

- Чому в казках є добрі і погані герої? (Пропонований метод роботи розрахований на дітей старше 5 років).

Аналіз казок і казкових ситуацій може бути побудований як в індивідуальній роботі, так і в групових обговореннях, де кожна дитина висловлює свою думку про те, що «закодовано» в тій чи іншій казковій ситуації.

2. Розповідь історій.

Мета: розвивати уяву, фантазію, творче самовираження та зв'язне мовлення. Дитину або групу дітей просять розповісти історію від першої або третьої особи. Дитину можуть попросити розповісти історію від імені інших людей, які можуть бути або не бути залучені в цю історію. Наприклад, як історію про Колобка може розповісти лисиця, Баба Яга або Мудрий Василько?

3. Переписування і доповнення літературних і народних казок може мати сенс, якщо дитині не подобається сюжет, послідовність подій, ситуації, кінцівка тощо. Переписуючи казку, додаючи кінцівку або вводячи необхідних персонажів, дитина обирає той розвиток подій, який найбільше відповідає її внутрішньому стану, і знаходить вирішення ситуацій, які можуть звільнити її

від внутрішньої напруги - в цьому і полягає психокорекційний сенс переписування казки.

4. Інсценування казки за допомогою ляльок.

Мета - посилити та виразити емоції, які з певних причин дитина зазвичай не може висловити через ляльку. Працюючи з лялькою, дитина бачить, що все, що вона робить, безпосередньо впливає на поведінку ляльки. Це допомагає дитині скоригувати свої рухи і зробити поведінку ляльки максимально виразною.

5. Дитина може скласти історію, обравши тему або задане перше речення. У першому реченні дорослий може розповісти про головних героїв і місце дії сюжету. У власній розповіді дитина розмірковує над власними проблемами та можливими шляхами їх вирішення.

Працюючи з казками, можна використовувати різні форми подачі (лялькова, розігрування історій на сцені та на піску тощо), тобто мова йде про використання комплексної казкотерапії. На сьогоднішній день існує багато розвиваючих казок. У будь-якому випадку слід створити «зону безпеки» для дитини, щоб вона не відчувала сорому чи провини, не боялася. Дитина просто слухає історію, яка містить реальні та вигадані факти, вигаданих і реальних персонажів, дитина дізнається щось нове, мислить новими думками, робить порівняння без неприємних психологічних наслідків. Крім того, казка має пропонувати текст- досвід, й дитина самостійно або з допомогою дорослого обирає шляхи вирішення проблем, що висвітлені в казці.

Також слід враховувати вікові уподобання. Загальноприйнято вважати, що діти у віці 3-5 років з більшою ймовірністю зрозуміють і сприймуть історії про тварин та історії про взаємодію людей і тварин. У цьому віці діти часто ідентифікують себе з тваринами, і їм легко трансформувати та копіювати їхню поведінку. З п'яти років дитина здатна ідентифікувати себе з людськими персонажами[28].

Основні принципи використання казок у роботі з дітьми дошкільного віку:

- робота фокусується на добровільній участі дітей. Це стає можливим завдяки ритуалу «входження в казку»;

- контакт з реальністю: через історії дитина вводиться у світ пригод загальнолюдські цінності. Особистість має можливість повернути втрачену силу, підтвердити віру в добро, зменшити тривожність, розвивається почуття спокою і задоволеності;

- врахування індивідуальних особливостей дітей. Ступінь психологічного комфорту учасників визначає їхню активність і глибину емоційної залученості;

- увага до рухової активності дітей: втома після багаторазового виконання психогімнастичних вправ призводить до мимовільного розслаблення тіла, тим самим знімаючи емоційну напругу;

- спонукає дітей до самостійності по відношенню до дії сюжету, до дій своїх однолітків, до власних переживань.

Основні правила організації занять з використанням казок:

- Заняття проводяться один-два рази на тиждень. У молодшій та середній групах тривалість 15-20 хвилин, у старших групах - 25-30 хвилин.

- Заняття проводяться у підгрупах. Максимальна кількість дітей у групі - 12. Оптимальна кількість учасників - від 8 до 10. Саме така кількість учасників забезпечує найбільш яскраві прояви та сприяє максимальній ефективності.

- Заняття мають бути регулярними, що допомагає закріпити позитивний вплив на розвиток особистості та мовлення дитини.

- Заняття проводяться у безпечному просторі. Це має бути достатньо велика кімната. Підлога повинна бути застелена, щоб діти могли знайти найкомфортніше положення. О. Склярєнко пише: «Під час процесу релаксації (сидячи, лежачи, стоячи) не рекомендується, щоб діти рухалися, розмовляли, ставили запитання, бо «слухання» відволікає дітей і легко руйнує атмосферу, створену ведучими. Спочатку діти можуть бути трохи розгублені від необхідності бути малорухомими та прислухатися до своєї внутрішніх

почуттів. Вихователю необхідно дуже м'яко й терпляче навчати дітей «слухати себе», долати неприємні відчуття, ставати сильнішими та стійкішими. У процесі занять необхідне чергування слухання ведучого, слухання себе та можливості поділитися своїми почуттями [33, с.2].

- Педагог створює атмосферу й настрій на заняттях з використанням казок. Саме педагог спрямовує увагу дітей, активує чи заспокоює. Вихователь має відчувати необхідний ритм й темп проведення заняття. Розвиток емоційної чуйності дітей має залишатися весь час в у фокусі.

- Слід пам'ятати, що те, що виконують діти, - це кожне слово, яке вони вимовляють, рухи, навіть імпрровізація (яку слід всіляко заохочувати) є успішним, вдалим, спокійним і допомагає дитині повірити в себе і свої сили. Дітей слід постійно заохочувати, винагороджувати вербально і особливо хвалити за складні завдання [31].

Третя педагогічна умова передбачає використання різноманітних методів та форм роботи з батьками вихованців щодо формування емоційної культури дітей. Це інформування та просвітництво батьків, залучення вихователів ЗДО, батьків вихованців і дітей як партнерів до участі в публічних заходах.

Емоційний розвиток дітей не обмежується лише виховними заходами в дитячому садку. Тому важливо інтегрувати роботу з батьками в освітній процес, зокрема шляхом проведення консультацій, тренінгів, майстер-класів для батьків, де вони можуть ознайомитись з методиками розвитку емоційної культури дітей, а також отримати поради щодо виховання емоційно стійких дітей. Формування єдиної педагогічної позиції між дошкільним закладом і сім'єю створює умови для гармонійного емоційного розвитку дитини в різних сферах її життєдіяльності.

На думку провідних експертів, педагоги ЗДО та батьки повинні зосередити свої зусилля на створенні умов для ефективного освітнього процесу, в якому діти 5-6 років можуть розвиватися, засвоюють загальноприйняті соціальні норми та цінності. Саме тому необхідно

підвищувати обізнаність батьків щодо емоційної культури та розвивати виховний потенціал сім'ї. Цього можна досягти шляхом використання різних форм інтерактивної роботи з дорослими учасниками. У роботах науковців (О. Андрейчик, Н. Гавриш, О. Кононко, Г. Сартан) відзначено вплив ставлення дорослих на розвиток емоційної культури дітей. Науковці зазначають, що надмірні вимоги з боку старших людей та постійний контроль з їхнього боку сприяють формуванню невпевненості, недовіри та замкнутості. Надмірна опіка або брак рішучості та контролю можуть призвести до залежної поведінки, втрати ініціативи та контролю над своїми діями, а також до втрати впевненості в собі та нездатності володіти собою. Оптимальні стосунки - це ті, в яких дитина має розумний ступінь контролю і дружню підтримку, позитивне підкріплення самостійних моральних вчинків, позитивне підкріплення самостійних моральних вчинків [10, с.112].

Т. Поніманська вказала на важливість адекватного впливу дорослих. На її думку, самостійні прояви моральної поведінки відображають здатність дошкільників аналізувати дії та вчинки дорослих, оцінювати їх, приймати правильні рішення та нести відповідальність за власну поведінку та її наслідки, набувати впевненості у можливості та доцільності такої поведінки. Також підкреслюється, негативне ставлення до незалежної моральної поведінки є ознакою авторитарної стратегії контролю з боку старших, що супроводжується зобов'язанням дітей дотримуватися суворих правил і жорсткої дисципліни. Водночас, на думку автора, лібералізм у моральних вчинках призводить до затримки розвитку власних механізмів регуляції поведінки та контролю діяльності [38, с.3]. Це сприятиме розвитку емоційної культури у батьків, що в свою чергу сприятиме розвитку емоційної культури у дітей дошкільного віку.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що казки надзвичайно схожі на саме життя, і це робить їх ефективним психотерапевтичним та розвивальним інструментом. Вік 5-6 років - вік, коли у дітей розвивається фантазія, діти люблять щось вигадувати й дізнаватися щось надзвичайне. Тож,

казка стає одним з найкращих способів як розвитку, так і навчання та формування емоційної культури, бо коли дитина робить щось з бажанням, то результати приголомшливі.

2.2. Критерії, показники та рівні сформованості емоційної культури дитини старшого дошкільного віку засобами казок

Гармонійний розвиток дитини дошкільного віку збалансований фізичним розвитком, соціально-моральним, емоційно-моральним та естетичним розвитком. У розвитку особистості дошкільника особливу роль відіграє розвиток емоційної сфери, зокрема здатності розпізнавати різні емоції, вміння адекватно реагувати на події та ситуації, контролювати і регулювати поведінку та діяльність. На основі аналізу літератури емоційну культуру можна визначити як зусилля людини, спрямовані на вдосконалення своєї емоційної сфери, виховання, прагнення поводитися етично. При цьому уникати негативних емоцій, агресивної поведінки та образливих слів по відношенню до однолітків. Тож, рівень емоційної культури старших дошкільників базується на таких критеріях й показниках, як критерії (потреби у довірі міжособистісній взаємодії й спосіб їх задоволення, інтерес дітей до власних проявів емоцій та емоційної поведінки інших людей, готовності усвідомлювати свої емоції);

- когнітивний компонент- уявлення про основні людські емоції- страх, злість, радість та про їхні прояви, про моральні якості- добро, щедрість, милосердя, правдивість;

- емоційно-вольовий компонент- особистісні якості та навички регуляції поведінки, вміння знаходити спільну мову з дорослими та однолітками, вміння взаємодіяти в колективі;

- рефлексивний компонент- вміння проявляти емоції у соціально схвалювальний спосіб, здатність здійснювати самоаналіз, самоконтроль і саморегуляцію емоційної поведінки.

Діагностика рівнів сформованості емоційної культури проводилась на базі Дошкільного навчального закладу № 37 «Казка» та Дошкільного навчального закладу № 59 «Білочка» Чернігівської міської ради. В дослідженні прийняли участь 60 дітей віком від 5-6 років, середній вік учасників дослідження 5,7 років. Статевий склад учасників дослідження представлено на рисунку 2.1.

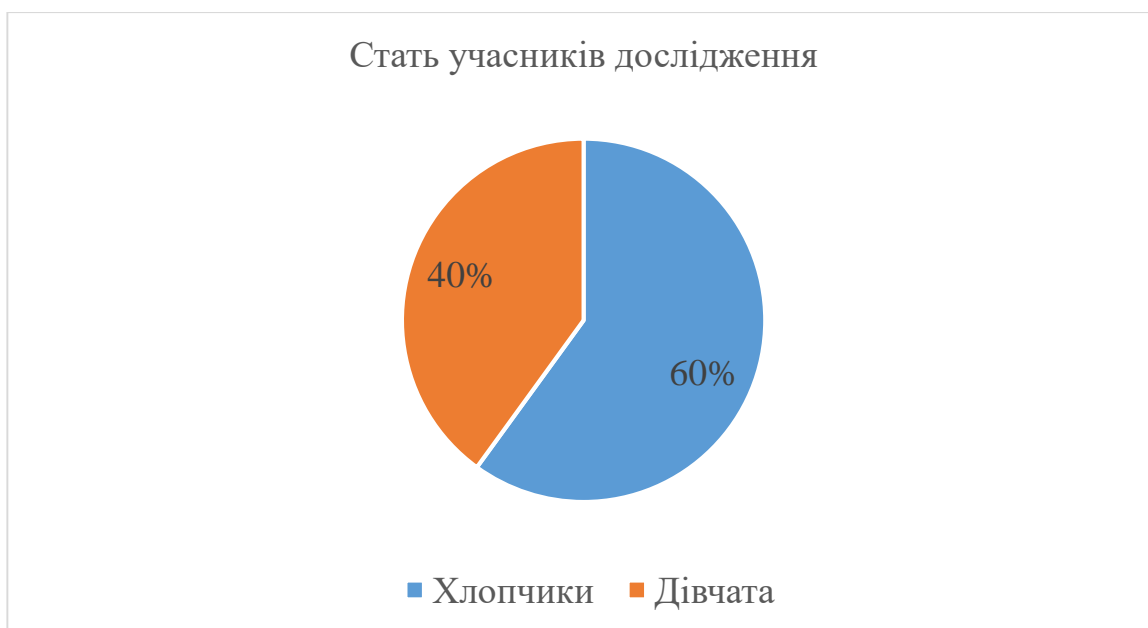

Рис. 2.1. Стать учасників дослідження

Тож, як видно, в дослідженні прийняли участь 36 хлопчиків(60%) і 24 дівчинки (40%). Діти відвідують старші групи ДНЗ. Крім того, в дослідження прийняли участь 6 виховательок цих ДНЗ й 60 батьків.

Учасники дослідження були розділені на дві групи- контрольну й експериментальну. Розподіл відбувався у відповідності до ДНЗ, який відвідують діти. Так, 30 дітей відвідують старшу групу ДНЗ №59 «Білочка» й вони були віднесені до контрольної групи. 30 дітей відвідують старшу групу Дошкільний навчальний заклад № 37 «Казка» Чернігівської міської ради й вони були віднесені до експериментальної групи. Склад контрольної та експериментальної груп представлено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Склад контрольної та експериментальної груп

	Хлопчики	Дівчатка
Контрольна група	17 (56,7%)	13 (43,3%)
Експериментальна група	19 (63,3%)	11 (36,7%)

У виборі методик ми керувалися необхідністю отримати інформацію про розвиток кожного з перерахованих вище елементів емоційної культури. В роботі з дітьми дошкільного віку ми використовували такі методи: спостереження за дітьми в звичайних умовах, індивідуальні бесіди з кожною дитиною про роль емоцій та власну здатність впливати на емоції; проєктивна методика – завершення незакінченого речення. Крім того, проводилось анкетування вихователів та батьків.

Для визначення когнітивного компоненту й розуміння, наскільки діти старшого дошкільного віку володіють знаннями про емоційну культуру, ми провели бесіду. Інтерв'ю проводилося з кожною дитиною індивідуально, порядок запитань фіксувався. Всього інтерв'ю містило шість запитань, три з яких були відкритими, а три - закритими. Питання були спрямовані на те, щоб з'ясувати, кого б вони назвали культурною людиною, чи вдається уникати образ, чи завжди дитина пропонує свою допомогу одноліткам, хто ввічливий, а хто недостатньо вихований, і чим це пояснюється (див. додаток Б).

Для визначення емоційно- ціннісного компоненту була обрана проєктивна методика «Незакінчене речення». Учасників дослідження просили завершити п'ять речень, які давав експериментатор. Метою було з'ясувати ставлення дітей до культури, їхнє вміння контролювати свої емоції, вміння утримуватися від вживання образливих слів та агресивної поведінки (див. додаток В).

Для визначення поведінкового компоненту було використано спостереження. Спостереження проводилося під час гри та спілкування. Результати фіксувалися в протоколах. Визначалися: - характер емоцій на початку та наприкінці заняття;

- реакції на труднощі та конфлікти;
- здатність впливати на власну поведінку та висловлювання;
- готовність допомогти однолітку;
- культура поведінки (див. додаток А)

Також було проведено анкетування батьків та педагогів (див. додаток Г).

Результати використання комплексної методики дослідження дозволило отримати інформацію про стан емоційної культури дітей старшого дошкільного віку, так і про особливості ставлення до цього напрямку виховної роботи батьків та педагогів.

Результати визначення когнітивного компонента емоційної культури в контрольній та експериментальній групах представлено на рисунках 2.2-2.5.

Рис. 2.2 Відповіді на запитання: «Яку людину можна назвати емоційно культурною?»

Тож, як можна бачити 36,5% дітей з контрольної та 40% дітей з експериментальної групи дали розгорнуту й повноцінну відповідь, трохи менше половини дітей (43,5 й 40% відповідно) зазначили, що емоційно культурні люди поведуться правильно, ще 10% представників контрольної групи й 13,3% експериментальної групи зазначили, що це «хороші» люди, й

10% дітей з контрольної групи та 6,7% з експериментальної групи не змогли відповісти. Деякі розбіжності у відповідях між представниками контрольної та експериментальної груп не мають статистичної достовірності, що було перевірено з використанням t- критерія Стьюдента ($p > 0,1$).

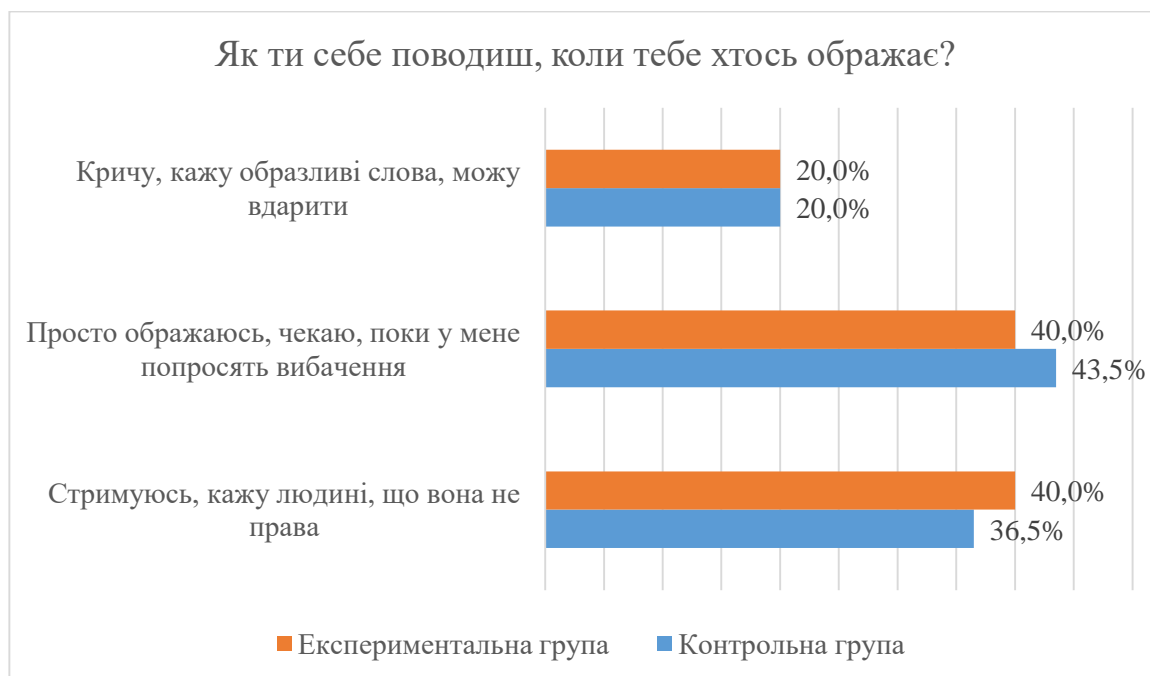

Рис. 2.3. Відповіді на запитання: «Як ти себе поводиш, коли тебе хтось ображає?»

Отже, 36,5% дітей з контрольної та 40% дітей з експериментальної групи якщо їх ображають намагаються стримувати себе й створити конструктивний діалог, майже половина дітей (43,5 й 40% відповідно) мовчки ображаються й чекають вибачень, і 12 дітей (по 20% з контрольної й експериментальної групи) проявляють агресію, як вербальну, так і фізичну. Деякі розбіжності у відповідях між представниками контрольної та експериментальної груп не мають статистичної достовірності, що було перевірено з використанням t- критерія Стьюдента ($p > 0,1$).

Рис. 2.4. Відповіді на запитання: «Чи допомагаєш ти іншим? Чи допомагаєш своїм одноліткам?»

Отже, 27% дітей з контрольної та 27% дітей з експериментальної групи повідомили, що допомагають усім, хто потребує їхньої допомоги, ще така ж кількість дітей зазначила, що допомагають дорослим, одноліткам не завжди, 23% дітей з контрольної групи й 23% з експериментальної зазначили, що перевагу у наданні допомоги вони віддають своїм одноліткам й така кількість дітей (23% й 23% відповідно) або взагалі мали складності з відповіддю, або відповіли дуже не конкретно.

Таким чином 36,5% дітей з контрольної та 40% дітей з експериментальної групи поведуться культурно з тими, хто їм подобається, майже половина дітей (43,5% й 40% відповідно) поведуть себе з іншими, так, як поведуться з ними, і 12 дітей (по 20% контрольної та експериментальної груп) зазначили, що не будуть поводити себе культурно після того, як їх образили. Деякі розбіжності у відповідях між представниками контрольної та експериментальної груп не мають статистичної достовірності, що було перевірено з використанням t-критерія Стюдента ($p > 0,1$).

Рис. 2.5. Відповіді на запитання : «З ким ти поводиш себе культурно?»

Проведена бесіда дозволила отримати дані щодо проблеми емоційної грамотності у дітей дошкільного віку. Ми поставили дітям 6 запитань у відповідному та незмінному порядку. Більша частина дітей і в контрольній, і в експериментальній групі частково усвідомлюють, кого можна назвати культурною людиною, що треба робити для інших, з ким і як себе поводити, що відчуває інша дитина. 20% дітей з контрольної групи і 20% з експериментальної мають низький рівень сформованості когнітивного компоненту емоційної культури.

Таким чином 36,5% дітей з контрольної та 40% дітей з експериментальної групи повноцінно використовують набуті знання про емоції у своїй різноманітній повсякденній діяльності, майже половина дітей (43,5% й 40% відповідно) частково використовують набуті знання, і 12 дітей (по 20% контрольної та експериментальної груп) майже не використовують, тобто не володіють знаннями про емоції. Деякі розбіжності у відповідях між представниками контрольної та експериментальної груп не мають

статистичної достовірності, що було перевірено з використанням t- критерія Стьюдента ($p > 0,1$).

Результати проєктивної методики «Незакінчені речення представлені на рисунку 2.6.

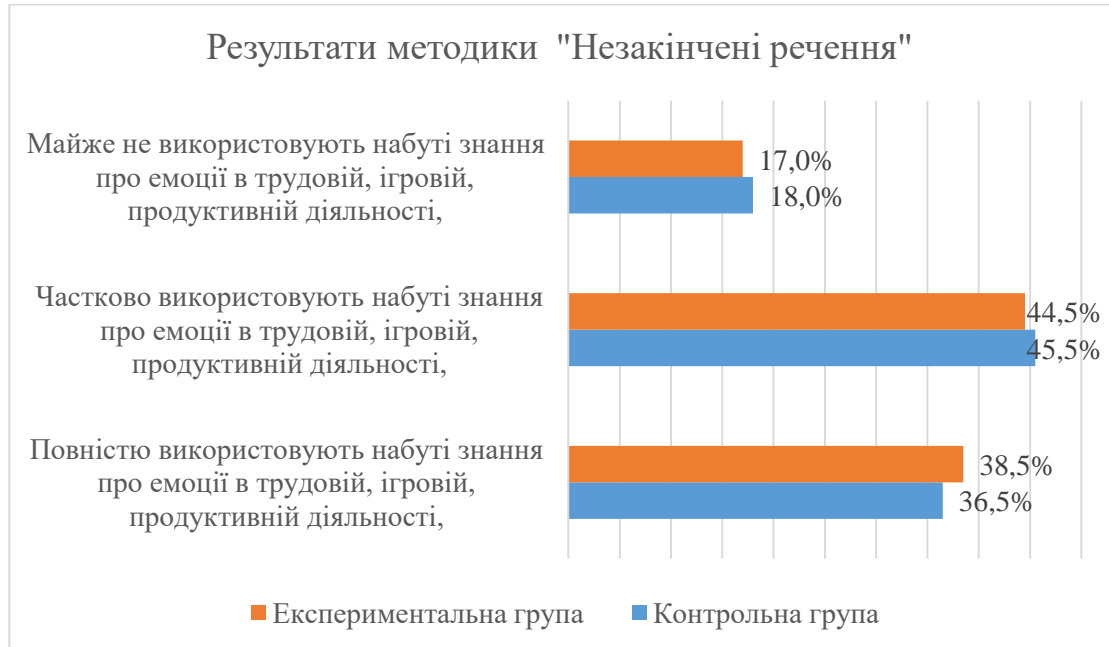

Рис. 2.6. Результати проєктивної методики « Незакінчені речення»

Спостерігаючи за діяльністю дітей в повсякденних ситуаціях, таких як гра, прогулянка, їжа, тиха година, ми можемо сказати, що почуття дітей на початку та наприкінці діяльності змінюються залежно від виду діяльності та того, що діти роблять. Результати спостережень представлені на рис. 2.7- 2.11.

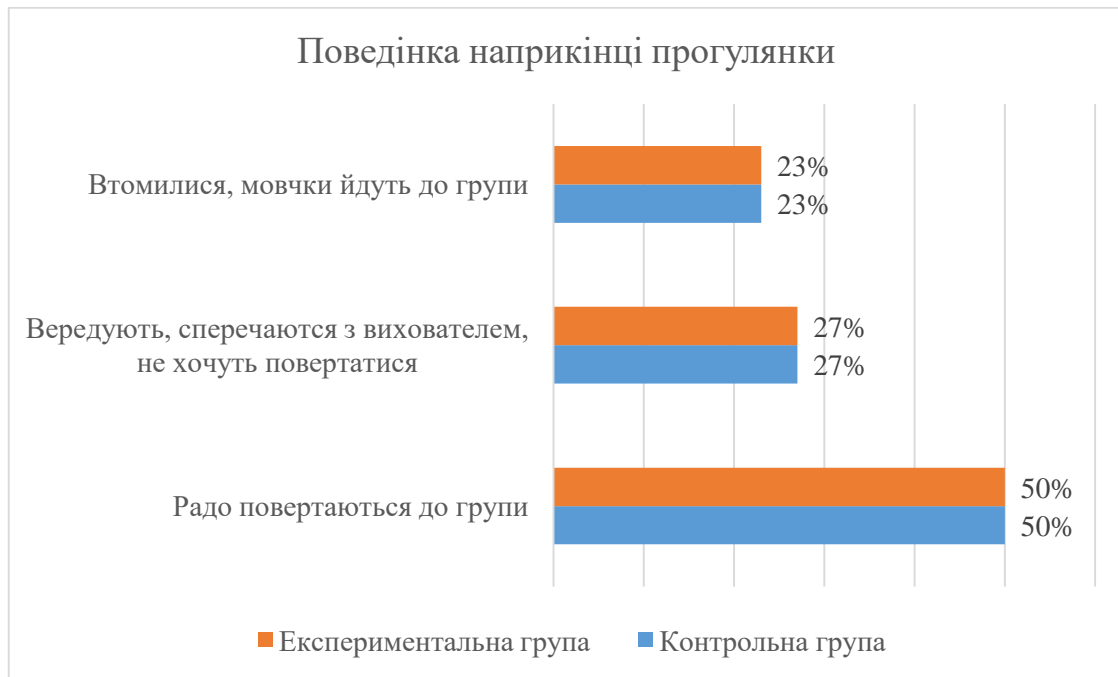

Рис. 2.7. Поведінка наприкінці прогулянки

Наприкінці прогулянки 50% дітей з обох груп раді повернутися, 27% дітей з контрольної та 27% дітей з експериментальної групи починають вередувати й сперечатися з вихователем, бо не хочуть йти до групи, 23% дітей з контрольної групи й 23% з експериментальної зазвичай втомлюються на прогулянці, тож мовчки йдуть до групи. Це свідчить про те, що емоції дітей змінюються на початку та наприкінці діяльності, через силу і жвавості переживання, а також про нетривалість цього досвіду. Бажання чи небажання йти на прогулянку, спілкування однолітків один з одним під час процесу також чинить вплив на дитячі емоції.

На початку та наприкінці ігрової діяльності почуття дітей також відрізняються. На початку всі діти емоційно налаштовані на гру, вони зацікавлені, посміхаються, розмовляють один з одним. Поведінка дітей наприкінці гри представлена на рисунку 2.8.

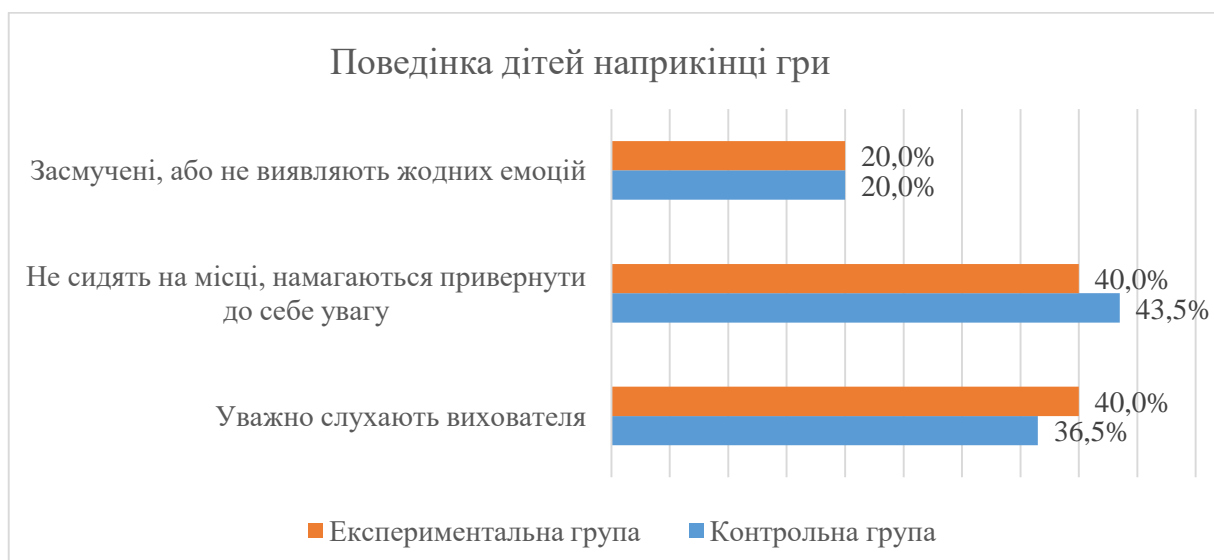

Рис. 2.8. Поведінка дітей наприкінці гри

Наприкінці гри їм вже не так цікаво, вони втомилися і, як наслідок, 36,5% дітей з контрольної та 40% дітей з експериментальної групи уважно слухають вихователя, 43,5% й 40% дітей з відповідних груп не сидять на місці і намагаються щось створити, привертаючи до себе увагу, а 20% контрольної групи й 20% експериментальної засмучені або не виявляють жодних емоцій. Деякі розбіжності у відповідях між представниками контрольної та експериментальної груп не мають статистичної достовірності, що було перевірено з використанням t- критерія Стьюдента ($p > 0,1$).

Також відрізнялося активність під час прийому їжі, тобто коли діти сідали за сніданок, обід або полуденок, і як вони поводитися коли закінчували прийом їжі. Коли вони сідали за стіл, діти були схвильовані тим, що вони збиралися робити. Але коли дошкільнята закінчували прийом їжі, їхня поведінка відрізнялася, що представлено на рисунку 2.9.

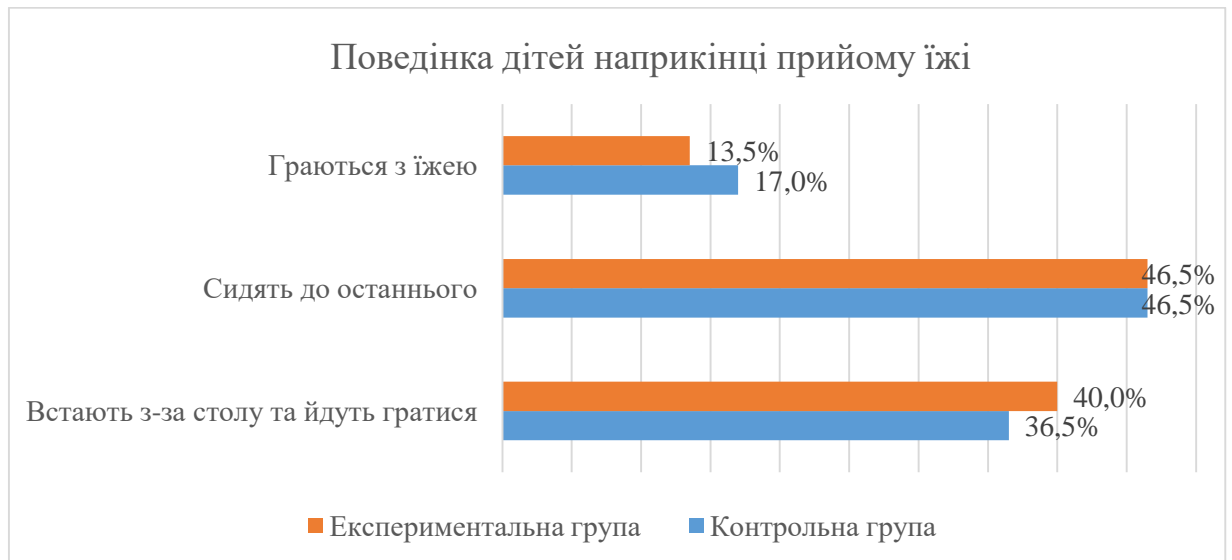

Рис. 2.9. Поведінка дітей наприкінці прийому їжі

Наприкінці прийому їжі трошки більше, ніж третина дітей з обох груп встають, коли поїли й ідуть гратися, майже половина дітей сидить до останнього аби доїсти, й 17% дітей з контрольної групи та 13,5% з експериментальної неповажливо ставляться до їжі, можуть з нею гратися чи розкидати.

Тиха година в садочку теж є дуже суттєвим показником емоційної регуляції поведінки. Оцінювалися процеси засинання й прокидання.

36,5% дітей з контрольної та 40% дітей з експериментальної групи засинають одразу, і, як правило, прокидаються з посмішкою та гарним настроєм, 43,5% й 40% дітей з відповідних груп деякий час крутяться, потім засинають й прокидаються зазвичай з гарним настроєм, а 20% контрольної групи й 20% експериментальної довго не можуть заснути, потребують зовнішнього заспокоєння, уваги вихователя і часто прокидаються з поганим чи нейтральним настроєм. Результати представлені на рис. 2.10.

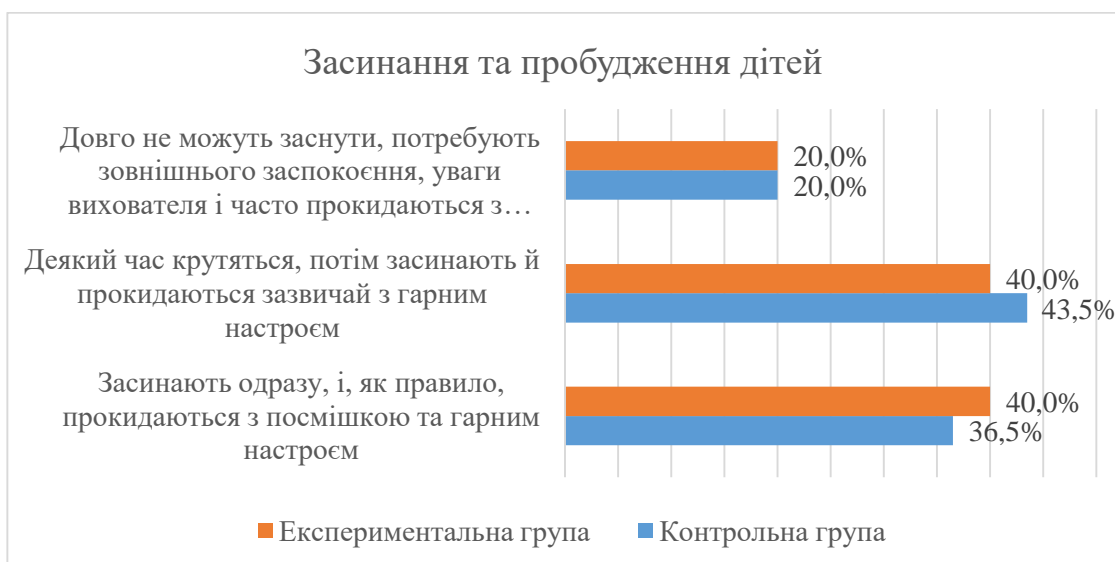

Рис. 2.10 Оцінка процесів засинання й пробудження дітей

Реакція дітей старшого дошкільного віку на труднощі й конфлікти теж відрізняється (див. рис. 2.11)

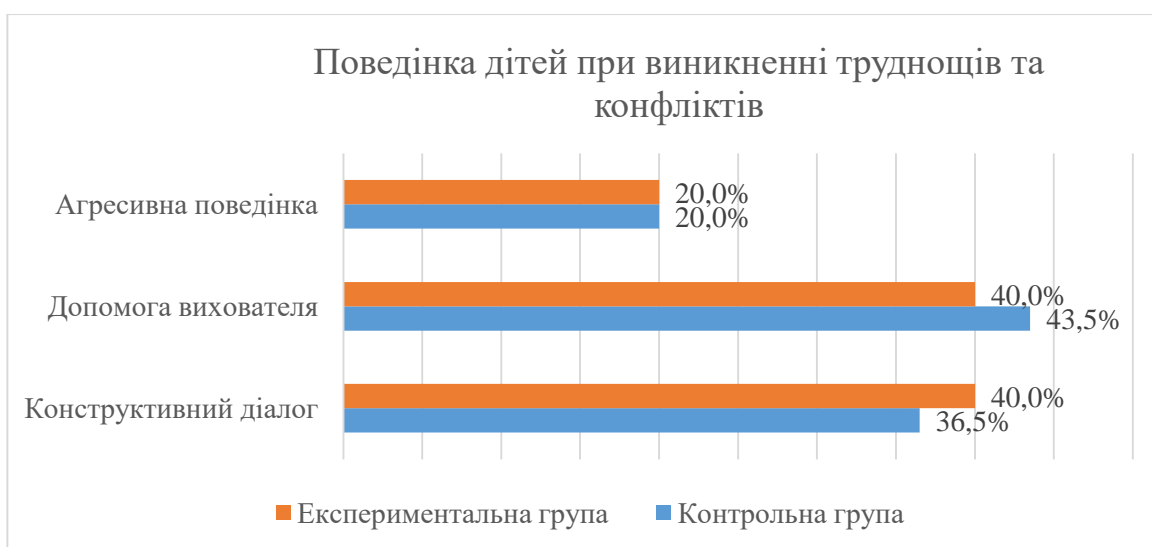

Рис. 2.11. Поведінка дітей при виникненні труднощів та конфліктів

36,5% дітей з контрольної та 40% дітей з експериментальної групи при виникненні труднощів та конфліктів спокійно реагують, пропонують рішення, які задовольняють обидві сторони, 43,5% й 40% дітей з відповідних груп просять допомоги у вихователя, а 20% контрольної групи й 20% експериментальної проявляють агресивну поведінку: починають кричати, можуть жбурнути іграшку або почати битися.

Аналізуючи результати бесіди, проєктивної методики та спостереження, можна зробити висновок, що діти старшого дошкільного віку суттєво відрізняються один від одного в тому, що стосується вираження їхньої емоційної культури. На основі цих даних було визначено рівні сформованості емоційної культури у дітей старшого дошкільного віку. Поведінка дітей у ситуаціях конфлікту інтересів певним чином коливається, що визначається змістом виконуваного завдання, зацікавленістю виконавця, настроєм, симпатією (антипатією) до партнера, який залучений до спільної діяльності. Таким чином, можна виділити три рівні розвитку здатності дітей старшого дошкільного віку розпізнавати емоції інших.

- високий (сформоване розпізнавання),
- середній (часткове розпізнавання)
- низький (не сформований).

Отже, високий рівень розпізнавання характеризується тим, що мова вже не йде про поверхнєве сприйняття емоцій, а про інтегроване та узагальнене сприйняття, на основі система ознак. Такі діти дуже рідко помиляються в розпізнаванні емоційного стану іншої людини.

Середній рівень розпізнавання емоційного стану характеризується розпізнаванням декількох, не пов'язаних між собою експресивних елементів, наприклад, діти розрізняють вираз обличчя, а не позу тіла. Вони іноді дають неправильні відповіді про переживання інших людей.

Низький рівень розпізнавання емоцій характеризується поверхневим розпізнаванням емоційного стану інших людей. Такі діти частіше дають неправильні відповіді щодо емоційних станів інших людей. Рівні розпізнавання емоцій представлені на рис. 2.12.

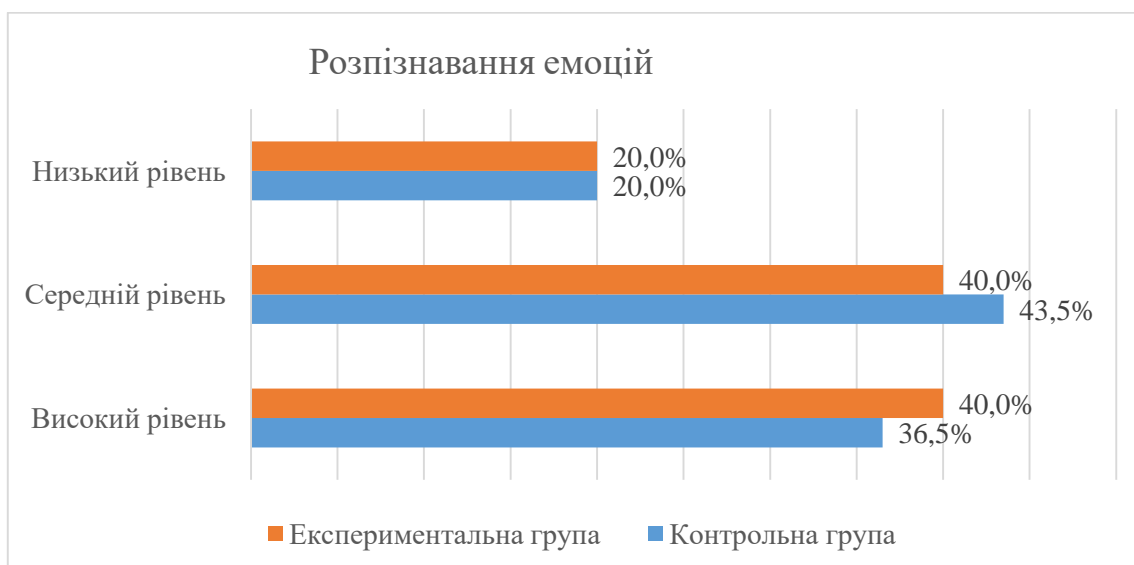

Рис. 2.12 Рівні розпізнавання емоцій

Тож, як видно, 36,5% дітей з контрольної та 40% дітей з експериментальної групи мають високий рівень розпізнавання емоцій, 43,5% й 40% дітей з відповідних груп мають середній рівень, 20% дошкільнят з контрольної групи й 20% експериментальної мають низький рівень розпізнавання емоцій.

При спостереженні за здатністю дітей старшого дошкільного віку адекватно реагувати на емоції інших людей були також визначені три групи: діти з високим рівнем відгуку на емоції інших, вони завжди дієво реагують; з середнім рівнем відгуку та емоційною реакцією та низьким рівнем відгук й нейтральною реакцією.

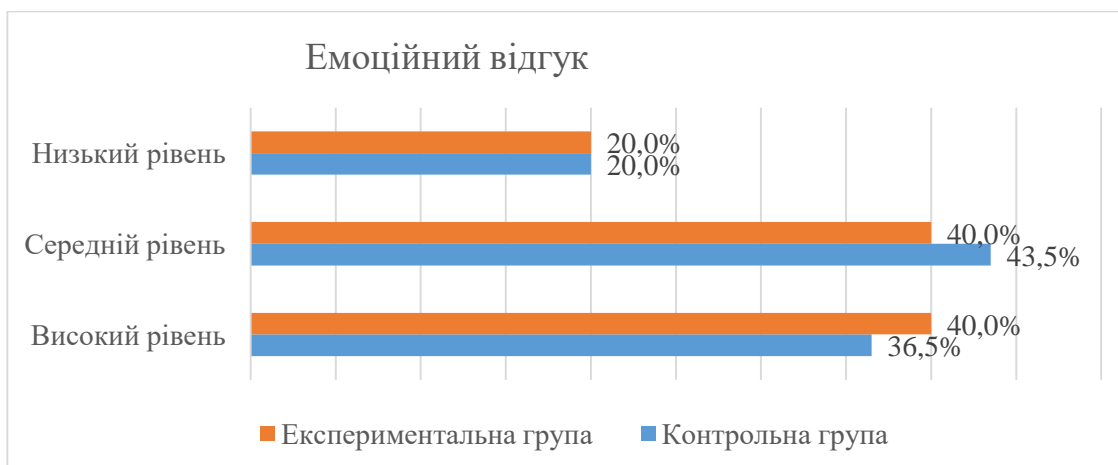

Рис. 2.12. Рівні емоційного відгуку

Тож, як видно, 36,5% дітей з контрольної та 40% дітей з експериментальної групи мають високий рівень емоційного відгуку, 43,5% й 40% дітей з відповідних груп мають середній рівень, 20% дошкільнят з контрольної групи й 20% експериментальної мають низький рівень емоційного відгуку.

Здатність усвідомлювати власні емоції також має відмінності. Високий рівень характеризується тим, що діти майже завжди адекватно розпізнають власні емоційні стани, при середньому рівні дошкільнята розпізнають чи не розпізнають власний емоційний стан в залежності від ситуації, й низький рівень, при якому діти або взагалі не розрізняють власні емоції, або розрізняють тільки полярні прояви.

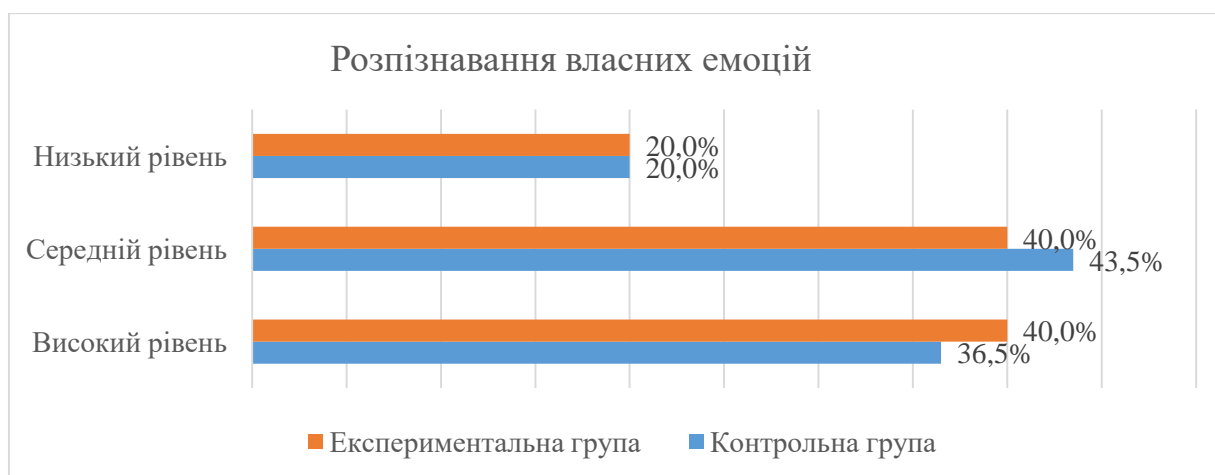

Рис.2.13. Рівні розпізнавання власних емоцій

Як можна бачити, 36,5% дітей з контрольної та 40% дітей з експериментальної групи мають високий рівень розпізнавання власних емоцій, 43,5% й 40% дітей з відповідних груп мають середній рівень, 20% дошкільнят з контрольної групи й 20% експериментальної мають низький рівень розпізнавання власних емоцій. Виявляється, що старші дошкільнята, які завжди розпізнають власні емоційні стани, помічають якісне забарвлення мовлення, підбирають відповідні назви. Існує зв'язок між емоціями та успіхом у навчальній діяльності, зі схваленням педагога та увагою дорослого до результату. У розмовах з дітьми дошкільного віку можна спостерігати

постійну здатність розрізняти і вербалізувати свій емоційний стан. Діти, які іноді розпізнають свій емоційний стан, краще роблять це в успішних ситуаціях і гірше в спірних ситуаціях та коли вони незадоволені відсутністю підвищеної уваги з боку вихователя. Іншими словами, такі діти добре розрізняють стан задоволення і незадоволення, але плутаються, коли мова йде про конкретні прояви емоцій (радість, задоволення, здивування).

Отже, якщо поєднати отримані результати дослідження, можна зробити висновок, що у дітей старшого дошкільного віку, які відвідують ЗДО наявні різні рівні сформованості емоційної культури (див. рис. 2.14)

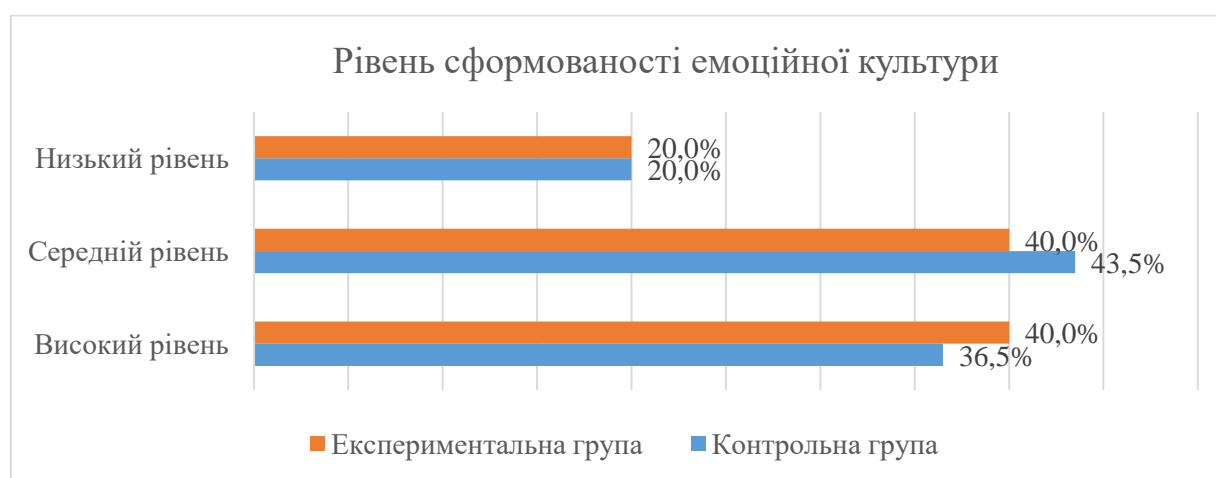

Рис. 2.14. Рівні сформованості емоційної культури дітей старшого дошкільного віку, які відвідують ЗДО

Отже 36,5% дітей з контрольної та 40% дітей з експериментальної групи мають високий рівень сформованості емоційної культури, 43,5% й 40% дітей з відповідних груп мають середній рівень, 20% дошкільнят з контрольної групи й 20% експериментальної мають низький рівень сформованості емоційної культури. Загальний рівень сформованості емоційної культури має деякі відмінності в контрольній та експериментальній групах, проте, ці відмінності не мають статистичної достовірності ($p > 0,01$).

Висновки до другого розділу

Педагогічні умови повинні мати відповідний зміст, організаційні форми й методи, бути неперервними, комплексними і взаємозалежними та враховувати специфіку діяльності, щоб якнайкраще вирішити проблему розвитку емоційної культури дітей дошкільного віку. У ході теоретичного дослідження було визначено такі педагогічні умови розвитку емоційної культури:

1. Створення сприятливого освітнього-виховного середовища для формування емоційної культури старшого дошкільника.
2. Розвиток у дітей дошкільного віку вміння керувати емоціями за допомогою казок (на основі власне розробленої казки «Кольорові емоції Лізи» та українських народних казок).
3. Використання різноманітних методів та форм роботи з батьками вихованців щодо формування емоційної культури дітей.

Окрім збагачення уявлень дошкільнят про навколишній світ й феномен емоційної культури необхідно розвивати пізнавальну ініціативу у формуванні дружніх стосунків та ефективної комунікації через використання казок. Казки надзвичайно схожі на саме життя, і це робить їх ефективним психотерапевтичним та розвивальним інструментом. Педагоги дошкільних навчальних закладів та батьки повинні зосередити свої зусилля на створенні умов для ефективного освітнього процесу, в якому діти 5-6 років можуть розвиватися, засвоюють загальноприйняті соціальні норми та цінності.

У розвитку особистості дошкільника особливу роль відіграє розвиток емоційної сфери, зокрема здатності розпізнавати різні емоції, вміння адекватно реагувати на події та ситуації, контролювати і регулювати поведінку та діяльність. На основі аналізу літератури щодо емоційну культуру можна визначити як зусилля людини, спрямовані на вдосконалення своєї емоційної сфери, виховання, прагнення поводитися етично. При цьому уникати негативних емоцій, агресивної поведінки та образливих слів по

відношенню до однолітків. Тож, рівень емоційної культури старших дошкільників базується на таких критеріях й показниках, як мотиваційно-ціннісний компонент, когнітивний компонент, емоційно-вольовий компонент.

Діагностика рівнів сформованості емоційної культури проводилась на базі Дошкільного навчального закладу №37 «Казка» та Дошкільного навчального закладу № 59 «Білочка» Чернігівської міської ради.

У дослідженні прийняли участь 60 дітей віком від 5-6 років, середній вік учасників дослідження 5,7 років. в дослідженні прийняли участь 36 хлопчиків (60%) і 24 дівчинки (40%). Діти відвідують старші групи ДНЗ. Крім того, в дослідження прийняли участь 6 виховательок цих ДНЗ й 60 батьків.

Учасники дослідження були розділені на дві групи – контрольну та експериментальну. Розподіл відбувався у відповідності до ДНЗ, який відвідують діти. Так, 30 дітей відвідують старшу групу ДНЗ № 59 «Білочка» й вони були віднесені до контрольної групи. 30 дітей відвідують старшу групу Дошкільного навчального закладу №37 «Казка» й вони були віднесені до експериментальної групи. Встановлено, що 36,5% дітей з контрольної та 40% дітей з експериментальної групи мають високий рівень сформованості емоційної культури, 43,5% й 40% дітей з відповідних груп мають середній рівень, 20% дошкільнят з контрольної групи й 20% експериментальної мають низький рівень сформованості емоційної культури.

Загальний рівень сформованості емоційної культури має деякі відмінності в контрольній та експериментальній групах, проте, ці відмінності не мають статистичної достовірності.

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗОК

3.1. Зміст та аналіз результатів експериментального дослідження

Враховуючи результати, отримані на констатувальному етапі експерименту з формування емоційної культури дітей старшого дошкільного віку, ми розробили програму формувального етапу експерименту, який тривав два місяці. Відповідно, метою другого етапу експерименту було урізноманітнити форми організації навчання за допомогою використання казок та збагатити їх елементами, що сприяють підвищенню емоційної культури дошкільнят.

Були визначені наступні завдання :

- Сприяти встановленню позитивних емоційних стосунків між дітьми в групі; залучати всіх дітей до бесіди; сприяти активізації мовлення під час переказування та переказування оповідання; розвивати творче мислення, діалогічне та монологічне мовлення, уяву; виховувати у дітей доброзичливість та почуття гумору.
- Виховувати у дітей загальнолюдські цінності (доброта і співчуття); формувати несхвальне ставлення до таких проявів зла, як байдужість, жорстокість; заохочувати всіх дітей до участі в обговоренні; активізувати мовлення під час переказу оповідання; вчити відповідати поширеними реченнями під час обговорення оповідання; сприяти розвитку діалогічного та монологічного мовлення; розвивати творчість, вміння творчо виходити із ситуації, що склалася.
- Вчити учнів долати ревності, з розумінням і увагою ставитися до молодших дітей у сім'ї; вчити вільно дискутувати на задану тему, спираючись

на набуті знання; активізувати словниковий запас словами-аргументами членів сім'ї; вчити аналізувати розповідь за зразком; розвивати творче мислення та вміння орієнтуватися в шаблонах; виховувати прагнення до самостійності в повсякденному житті та у прийнятті рішень.

- Розвивати моральність дітей, заохочувати бажання бачити в людях позитивні якості; викликати несхвалення проявів зарозумілості та грубості; заохочувати всіх дітей до активної участі в обговоренні; сприяти загальногруповому уявленню казки, вмінню виконувати роль персонажа; надавати вербальну підтримку дітям, які беруть активну участь в обговоренні казки; розвивати творче мислення; підтримувати атмосферу взаємоповаги в дитячому колективі.

- Збагачувати уявлення дітей про загальнолюдські цінності, вчити розрізняти недоліки та чесноти, розвивати об'єктивну самооцінку, продовжувати вчити аналізувати розповідь за зразком, сприяти дискусії, підтримуючи співрозмовника запитаннями, підтримувати прагнення дитини бути коханою.

- Запобігати підвищеній тривожності; розвивати позитивне світосприйняття, оптимістичний погляд на навколишній світ; розвивати вміння вільно розмовляти, заохочувати всіх дітей до діалогу, творчого розповідання історій; виховувати впевненість у собі, віру у власні сили.

- Проводити профілактику дитячих страхів і неврастенії; вчити дітей долати почуття страху і тривоги; розвивати почуття гумору; розвивати вміння вільно говорити на тему в загальних термінах; творчий підхід до переказу історії; обмежувати використання еталонних моделей; сприяти комунікабельності.

- Ознайомити дітей з різними позитивними емоціями; розвивати здатність сприймати навколишній світ оптимістично; закріплювати вміння аналізувати казку за зразком; вільно і невимушено розповідати на задану тему; відповідати і реагувати на запитання загальними фразами; розподіляти ролі

під час інсценування казки; виховувати доброзичливість; підтримувати позитивну, дружню атмосферу в групі.

- Розвивати вміння контролювати негативні емоції, формувати критичне ставлення до проявів агресії та бійок; удосконалювати вміння аналізувати розповідь за зразком; заохочувати дітей до вибору та розвитку теми для обговорення; обмежувати використання опорних картинок під час переказу; розвивати пам'ять та діалогічне мовлення; виховувати у дітей доброзичливе ставлення один до одного, вміння вибачатися та прощати.

- Заохочувати дітей до старанності; викликати у них бажання вирости мудрими, грамотними та сумлінними; розвивати у дошкільників бажання долати такі вади, як лінощі; розвивати вміння аналізувати розповіді за зразком; спонукати до самостійного обговорення змісту розповіді та до активної участі в ній; вправляти в умінні активізувати мовлення під час інсценізації розповіді; удосконалювати вміння творчо переробляти та відтворювати фрагменти розповіді.

Під час вивчення казок дошкільнят вчать передавати емоції та різні види рухів, зображені на схемах, адже малювання схематичних планів казок та інших оповідань допомагає краще запам'ятовувати персонажів, послідовність дій у ній, передавати інтонацію персонажів та наслідувати їхні жести, рухи, міміку. Розігрування, драматизація епізодів також є різновидом рухового моделювання. Іноді діти отримують такі домашні завдання: намалювати власну схему казки чи оповідання і описати її батькам; використання схем при складанні описових розповідей полегшує дітям оволодіння зв'язною мовою, оскільки наявність наочного плану робить такі розповіді чіткими, послідовними і розгорнутими. У результаті проведеної роботи наприкінці року діти можуть самостійно малювати схеми та підбирати символічні знаки, за допомогою яких створювати власні розповіді, казки на новий лад, а згодом - власні художні твори [3]. Від умілого розкриття художньої наочності залежить успіх єдиного процесу навчання і виховання. Уміння відтворити знайомий образ, намалювати його в уяві є вирішальним чинником у засвоєнні

вірша, поетичної мови. Автор підкреслює, що дітей потрібно вчити бачити прекрасне не тільки у змісті поезії, а й у художньому оформленні.

Ми також використовували ігри, засновані на змісті літературних творів, такі як «У світі уяви», «Кольорові казки», «Опиши героя улюбленої казки», «В гостях у лісі» та «Мишка на картинці». Ці ігри покликані навчити дітей розповідати, переказувати та придумувати історії або казки, з опорою на систему відліку або без неї. На першому етапі експерименту з'ясувалося, що більшість дітей не можуть придумати історію без використання візуальних схем. Тож ми поступово вчили вихованців дитячого садка робити це, граючи в кілька ігор.

Наприклад, у грі «У світі уяви» діти показують, що вони здатні скласти речення на задану тему, але не здатні об'єднати всі теми в розповідь. Тому ми почали з того, що навчили їх складати розповіді за картинками, а потім за малюнками схем і предметів. Це дозволяє розвивати навички рідної мови: вміння вступати в діалог на запропоновану тему, а також самостійно його ініціювати, вміння аналізувати власні розповіді з точки зору змісту, ходу думок, мовленнєвих помилок та недосконалості. Оскільки метод казкотерапії спрямований не лише на активізацію мовлення дитини, а й на подолання існуючих перешкод, вдалося створити дружні стосунки між дітьми, розвинути важливість моральних норм для розвитку суспільства, підкреслити важливість родинних стосунків та розвинути важливість дружби в житті людей. Педагогічні передумови: інтеграція методів активізації мовлення в різні види діяльності (навчально-пізнавальну, художню, логопедичну, ігрову), інтеграція методів розповідання в різні види діяльності.

В експериментальній групі протягом двох місяців, двічі на тиждень проводилися заняття з використанням різних прийомів казкотерапії (аналіз казок, розповідь казок, переписування кінцівки казки, лялькова вистава «Колобок», створення власної казки «Про людину-павука» та інші), в контрольній групі проводилися звичайні заняття з формування емоційної

культури. Через два місяці було проведено повторне дослідження. Крім того, було проведено дослідження моральних якостей дошкільнят.

Рівні розпізнавання емоцій інших людей представлені на рис. 3.1.

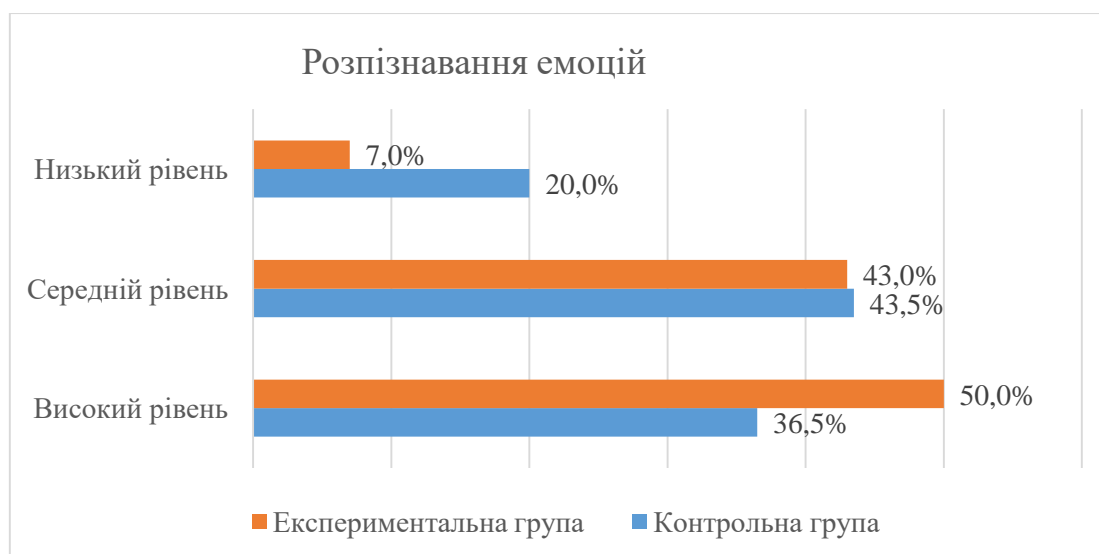

Рис. 3.1 Рівні розпізнавання емоцій інших людей

Тож, як видно, в експериментальній групі значно збільшилась (на 10%) кількість дітей, що має високий рівень розпізнавання емоцій інших людей, також зросла кількість дітей з середнім рівнем розпізнавання емоцій й суттєво знизилась кількість дітей що не вміють розрізняти емоції. Відмінності між контрольною та експериментальною групами статистично достовірно статистично достовірні що було перевірено за допомогою t-критерію Стьюдента ($p < 0,05$).

При спостереженні за здатністю дітей старшого дошкільного віку адекватно реагувати на емоції інших людей були також визначені відмінності між контрольною та експериментальною групами

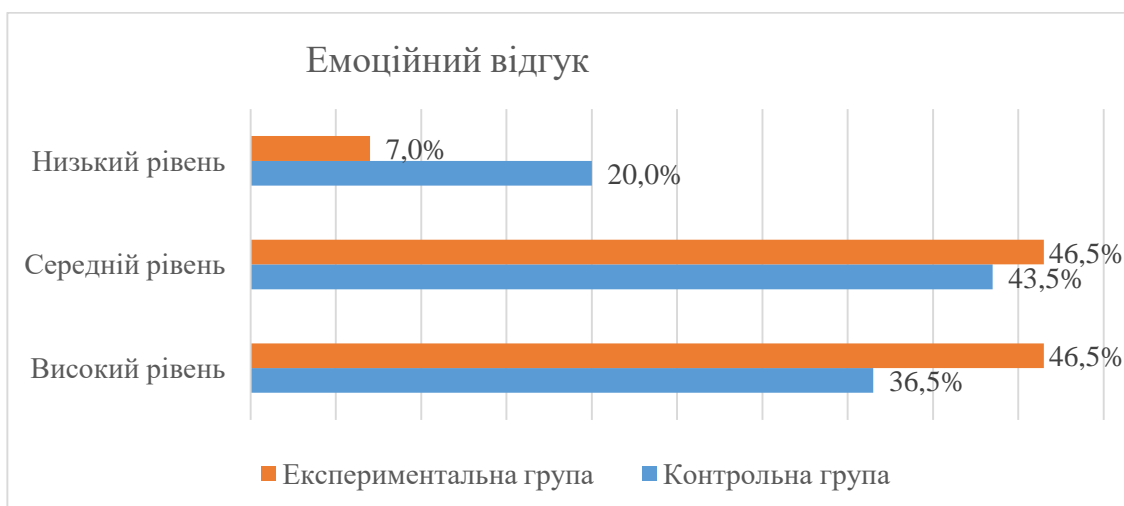

Рис. 3.2. Рівні емоційного відгуку

Тож, як видно, в експериментальній групі суттєво збільшилась кількість дітей, що мають високий та середній емоційний відгук й, відповідно, знизилась кількість дітей з низьким емоційним відгуком, тоді як в контрольній групі показники не змінилися. Відмінності між контрольною та експериментальною групами статистично достовірно статистично достовірні що було перевірено за допомогою t-критерію Стьюдента ($p < 0,05$).

Здатність усвідомлювати власні емоції також має відмінності. Високий рівень характеризується тим, що діти майже завжди адекватно розпізнають власні емоційні стани, при середньому рівні дошкільнята розпізнають чи не розпізнають власний емоційний стан в залежності від ситуації, й низький рівень, при якому діти або взагалі не розрізняють власні емоції, або розрізняють тільки полярні прояви.

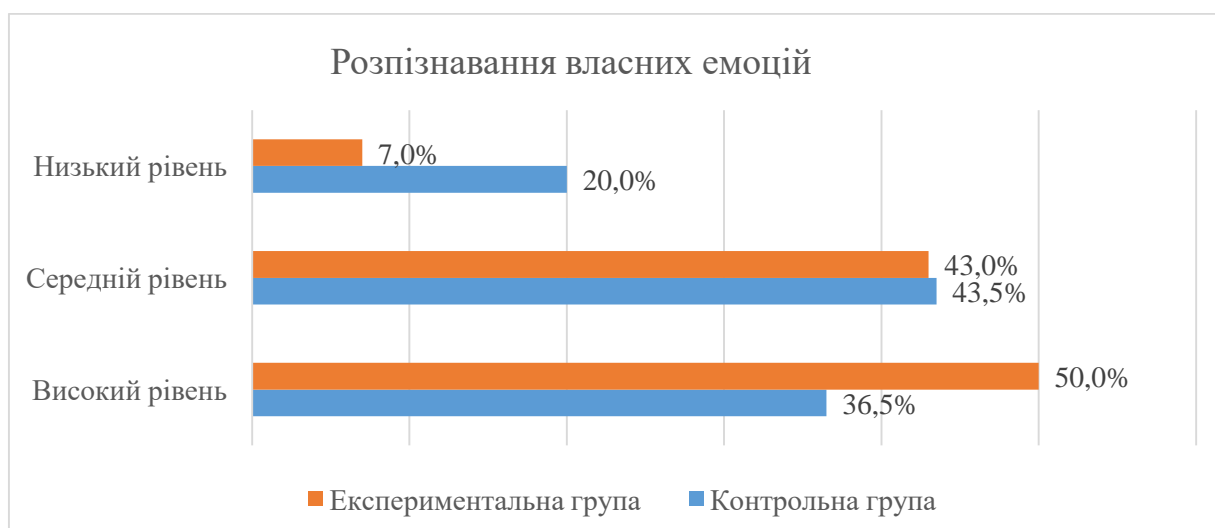

Рис.3.3. Рівні розпізнавання власних емоцій

Як можна бачити, 36,5% дітей з контрольної та 50% дітей з експериментальної групи через два місяці експерименту демонструють високий рівень розпізнавання власних емоцій. Тобто, в експериментальній групі на 10% більше дітей навчилися гарно розпізнавати й називати власні емоції, 43,5% й 43% дітей з відповідних груп мають середній рівень, проте, в експериментальній групі через два місяці казкотерапії лише 7% дошкільнят не можуть розпізнати власні емоції, тоді як в експериментальній групі кожна п'ята дитина не може ідентифікувати власні емоції.

Отже, якщо поєднати отримані результати дослідження, можна зробити висновок, що у дітей старшого дошкільного віку які відвідують ДНЗ в контрольній та експериментальній групах наявні різні рівні сформованості емоційної культури (див. рис. 3.4)

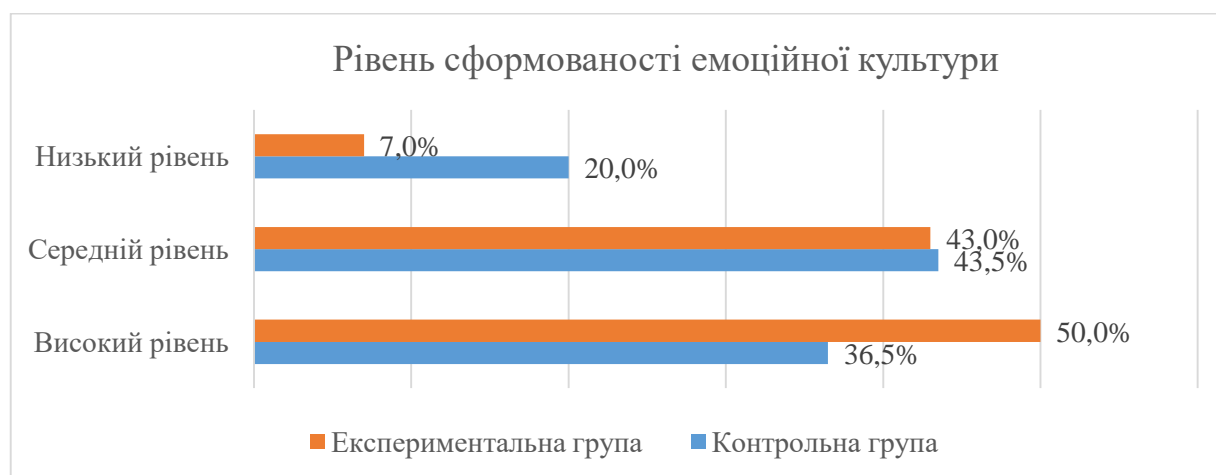

Рис. 3.4. Рівні сформованості емоційної культури дітей старшого дошкільного віку, які відвідують ЗДО

Отже, через два місяці експерименту 36,5% дітей з контрольної та 50% дітей з експериментальної групи мають високий рівень сформованості емоційної культури, 43,5% й 43% дітей з відповідних груп мають середній рівень, 20% дошкільнят з контрольної групи й лише 7% експериментальної мають низький рівень сформованості емоційної культури. Відмінності між

контрольною та експериментальною групами статистично достовірні що було перевірено за допомогою t-критерію Стьюдента ($p < 0,05$). Таким чином, можна зробити висновок, що використання казкотерапії суттєво покращує емоційний розвиток дошкільнят, сприяє формуванню цілісної особистості та стимулює інтерес до навчання.

Далі діти виконали вправу під назвою «Допомагаємо один одному» з використанням ілюстрацій. Дітям було запропоновано вирішити проблемні ситуації і розповісти, що сталося далі. Вирішення дітьми проблемних ситуацій оцінювалися за трьома рівнями: 1 рівень - високий, 2 рівень - середній, 3 рівень - низький. Результати діагностики представлені на рисунку 3.5.

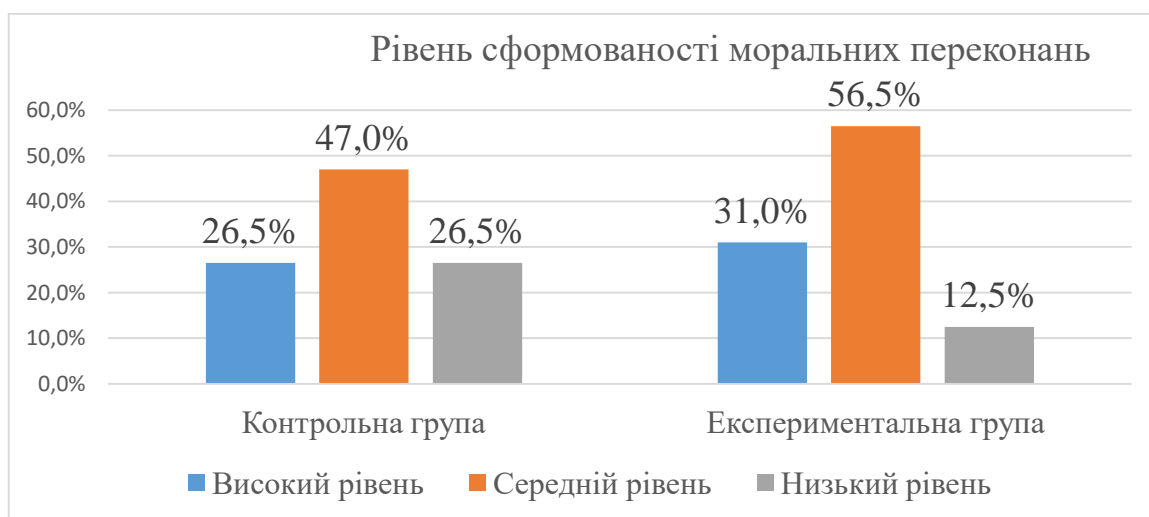

Рис.3.5. Рівень сформованості моральних переконань

Результати діагностичної вправи свідчать про те, що в експериментальній групі на 4,5% більше дітей мають високий рівень й на 9,5% більше дітей мають середній рівень моральних переконань, звертають увагу на неприємності людини й частково вміють знайти вихід. І, 26,5% дітей в контрольній групі й значно менша кількість в експериментальній-12,5% мають низький рівень сформованості моральних якостей- вони не звертають увагу на неприємності людини, не намагаються знайти вихід з проблемної ситуації, не вміють дякувати й просити пробачення. Отже отриманні результати свідчать про те, що використання казкотерапії у дітей старшого дошкільного віку сприяє формуванню моральних якостей.

3.2. Реалізація педагогічних умов формування емоційної культури дитини старшого дошкільного віку засобами казок

У теорії літератури під казкою розуміють один з основних видів навчання, короткий літературний твір епічного характеру, іноді у віршованій формі, з узагальнюючою мораллю або висновком; у розмовному значенні термін функціонує як синонім відірваності від реалій небуденної дійсності або справжньої неправди, що відсилає читача до світу вигадки та уяви. В українській мові на позначення різних типів казок використовуються такі терміни: притча, казка, повість, новела, оповідання. У літературі розрізняють такі види казок: повчальні, літературні, філософські, народні, дитячі, казки на ніч, лікувальні [40, с. 307].

До психологічних потреб, необхідних для повноцінного розвитку дитини, належать: потреба в безпеці, потреба в зразках ставлення, потреба в емоційному контакті, потреба в усвідомленні сенсу життя, розвагах, веселоощах, пізнавальні потреби. Завдання казкотерапії - задовольнити ці потреби за допомогою казок.

Це можливо завдяки наступним чотирьом властивостям казки:

1. Компенсаторна функція дозволяє компенсувати меншу цінність шляхом подолання цих недоліків. Наприклад, у дітей, які відчувають дефіцит різноманітного досвіду, виникає бажання компенсувати його казками та фантазіями. У вигаданому світі казок діти відчувають себе в безпеці, оптимізм казок свідчить про віру в моральні цінності, які часто не існують в їхньому сімейному оточенні. Книги про пригоди дозволяють втекти від світу, сповненого небезпек і труднощів.

2. Терапевтичні властивості дозволяють людині функціонувати в соціальному середовищі, покращуючи її самопочуття та полегшуючи емоційні та психосоматичні розлади. Книга допомагає дитині прийняти власні відмінності, показуючи, як з ними справляються інші, і полегшує адаптацію до умов у різноманітних середовищах.

3. Когнітивна функція; у випадку дітей, які характеризуються бідністю понять, словникового запасу і загальних знань, книга може відігравати важливу роль у наданні інформації про світ і життя. Профілактика в цій сфері повинна бути спрямована на те, щоб викликати інтерес у якомога більшої кількості дітей у ранньому шкільному віці.

4. Освітня функція: правильно підібрана казка надає приклади для наслідування, покращує навички сприйняття та логічне мислення. Таким чином, змушує читача замислитися над своєю поведінкою. Окрім вищезгаданих функцій, існують й інші, такі як потреба в розвагах та релаксації. Книга надає незвичний досвід, кумедні ситуації, і через цю розвагу дає можливість розслабитися і забути про проблеми [41, с.154-156].

Не можна заперечувати, що вже сотні років тому цінували виховну роль казки. Однак термін «казка» мав вужче значення, ніж сьогодні. Під ним розуміли художній твір, віршовану алегоричну історію про тварин або людей, яка використовувалася для передачі певних моральних знань про людські стосунки. Завжди закінчувалася кульмінацією, яка несла в собі послання, правду життя. Слід підкреслити, що не кожна казка могла бути призначена для дітей. Зміст казок має бути близьким дитині, а психічні стани головного героя - подібними до почуттів дитини [40, с. 38-39].

Особливо близьким жанром дитячих оповідань є народні міфи та казки, що передаються з покоління в покоління. У літературі підкреслюється, що вони є життєво важливою частиною освіти. Часто вони є єдиним ключем до життя дитини. Її життя здається їй незрозумілим, тому вона потребує допомоги, коли йдеться про те, щоб розібратися в емоціях, надати можливість краще зрозуміти себе у складному світі. Слід пам'ятати, що зміст казок існує в пам'яті та уяві дитини, часто використовується як сюжет і джерело різних ігор [36, с. 111-113].

Використання казок особливо ефективно в роботі з дошкільнятами та дітьми молодшого шкільного віку. Це пояснюється кількома причинами:

- з одного боку, у дітей дуже розвинений механізм ідентифікації, який є фундаментальною технікою для розвитку гнучкої поведінки та здатності бачити проблему під іншим кутом зору. Розмова - це один із доступних способів передачі власного досвіду іншому і, навпаки, усвідомлення власних почуттів через інших. Тому, коли діти слухають казку, вони в першу чергу порівнюють себе з персонажем історії, і це дозволяє їм відчувати і зрозуміти, що вони не єдині, хто має проблеми і переживання. Через витончені образи в казці дітям також пропонуються шляхи виходу з різних складних ситуацій, способи вирішення конфліктів, позитивна підтримка власних здібностей та впевненості у власних силах.

- З іншого боку, казки мають неймовірну силу тяжіння і дають можливість вільно мріяти та фантазувати. Більшість психологів у цій галузі виділяють такі основні переваги казок: відсутність у казках прямої проповіді; відсутність фіксованого імені головного героя та місця казкової події; образи та образність; перемога добра забезпечує психологічну безпеку; наявність таємниці чарівництва розширює межі можливого

На думку Доріс Бретт, наслідування інших в ігровій поведінці є способом засвоєння принципів соціального функціонування. Спостерігаючи за нею, ми можемо багато чого дізнатися про дитину. Під час гри дитина приписує лялькам, іграшкам, тваринам ті найрізноманітніші аспекти своєї особистості, за які їй важко виставити штраф. Це дозволяє їй контролювати їх. Таким чином, вона виражає в грі несвідомі риси, які не хоче усвідомлювати, або які суперечать представленим їй моральним нормам [32, с. 11].

У дошкільному віці діти люблять гратися в лякання відомими людьми. За власним бажанням вони викликають у себе тривогу. Однак, коли ця забава виходить за межі їхнього контролю, вони просять зупинитися. Найчастіше з дитиною грає один з батьків. Дитяча уява працює настільки інтенсивно, що вона втрачає відчуття, що це все та ж мама чи тато. Часто можна почути прохання прочитати ще раз ті самі історії, що може викликати напругу, але дитина знає, що кінець оптимістичний, і чекає на свій катарсис [40, с. 40].

За словами Бруно Беттельхайма, читання однієї і тієї ж казки також має різний сенс. Дитині важко знайти важливі для неї цінності, схожість між нею та головним героєм. Особливо, коли казковий персонаж відрізняється від статі дитини. Їй потрібна можливість повторного контакту з казкою. Зауваження дитини про те, що казка їй сподобалася, після першого прослуховування не є ознакою того, що можна переходити до наступної. Це лише відчуття того, що в цій історії було щось важливе для дитини, і воно може бути втрачене, якщо історію повторити [31, с.126].

Для рецепції літературного твору на цьому віковому рівні характерною є любов до вже відомих текстів. Діти прив'язуються не тільки до персонажів книги, але й до повторного програвання їх, коли вони доклали зусиль, щоб зрозуміти ланцюжок описаних подій. Рівень мовленнєвого розвитку старших дошкільників, їхні розумові здібності, багатий досвід, вміння спостерігати за навколишнім світом роблять популярними твори реалістичного змісту, в яких дитина могла б знайти вже відомі їй факти і ситуації, розширити і зміцнити свої знання.

Діти цікавляться природою, технікою, а також певними явищами суспільного життя. Окрім прозових текстів, дітям варто читати вірші за різних нагод. Недовгі, легкі віршики можуть супроводжувати діяльність з самообслуговування, ігри з ляльками чи кубиками, заохочувати до спостережень за живою природою. Діти, які їх слухають, легко запам'ятовують. Також журнали в дитячих садках є цінним інструментом - для роботи індивідуально або в малих групах - для передачі коротких текстів, бесід про зображення, розповідей про різні картинки, розгадування головоломок [39, с. 231-255]. Хороша розповідь повинна викликати у члена аудиторії відчуття тепла і захищеності. Варто переконати юних слухачів переказати зміст своїми словами. Крім того, слід ставити запитання про персонажів і ситуації з історії. Треба запитувати дітей, що вони думають про головного героя та історію.

Вихователь або батьки повинні читати оповідання уважно, виразно і по можливості яскраво, щоб діти могли легко розрізнити, про кого ми читаємо. Треба зробити все, щоб маленькі учні, використовуючи свою уяву, могли знайти всередині казки те, про що йдеться. Добре підготувати кілька казок, які порушують ту саму проблему. Результатами таких виховних заходів будуть заспокоєння і вдячність, які призведуть до змін у поведінці, в їхньому особистісному розвитку.

Хороша історія повинна викликати у членів аудиторії відчуття тепла і безпеки. Варто переконати юних слухачів переказати зміст своїми словами. Крім того, слід ставити запитання про персонажів і ситуації з історії. Треба запитувати дітей, що вони думають про головного героя та історію. Вчитель або батьки повинні читати оповідання уважно, виразно і по можливості яскраво, щоб діти могли легко розрізнити, про кого ми читаємо. Треба зробити все, щоб маленькі слухачі, використовуючи свою уяву, могли знайти всередині казки те, про що йдеться. Добре підготувати кілька казок, які порушують ту саму проблему. Результатами таких виховних заходів будуть заспокоєння і вдячність, які приведуть до змін у поведінці, в їхньому особистісному розвитку.

Слід ще раз сказати, що читання літературних творів для дітей має важливе значення для розвитку їхньої моральності та особистості. Воно допомагає дитині пізнавати, розуміти і називати складні, екзистенційні проблеми у своєму житті. Крім того, читання впливає на розвиток культурно-специфічної системи цінностей, особливо моральних, і культурно-специфічного ставлення до життя. Воно дозволяє любителю літератури з дитинства зрозуміти, ким він є як людина. За словами Збігнева Барана, «...художні твори - це особливий вид цінних інструментів дитини до самоствердження та відкриття законів Всесвіту крізь призму метафізичного здивування маленької дитини над значенням слова» [31, с. 11].

Метою використання казок у дітей старшого дошкільного віку стали розвиток навички спілкування рідною мовою, вміння вести діалог на

запропоновану тему та проявляти ініціативу, підтримувати співрозмовника, проявляти ініціативу в спілкуванні, аналізувати власні розповіді з точки зору змісту, способу мислення, помилок і недоліків дискурсу. Оскільки метод казкотерапії спрямований не лише на активізацію мовлення дитини, а й на подолання існуючих бар'єрів, він виявився успішним у розвитку дружніх стосунків між дітьми, утвердженні важливості моральних норм для розвитку суспільства, підкресленні важливості родинних стосунків та розвитку значення дружби в житті людей.

Коли дитина «проживає» казку, вона встановлює зв'язок між подіями в ній і своєю поведінкою в реальному житті. Коли фахівці або батьки розмовляють з дітьми про казки, вони швидше засвоюють життєвий досвід, який сприяє подальшому гармонійному розвитку дитини та її успішній самореалізації. Якщо казки не обговорюються, життєвий досвід і цінності засвоюються пасивно.

Батьки можуть розповідати дітям казки з перших місяців після народження. Під час внутрішньоутробного розвитку немовлята звикають до спокійних і радісних голосів батьків і реагують на їхні позитивні емоції.

Для новонародженої дитини сюжетна лінія не має великого значення. Головне, щоб вона містила певні ритмічні структури, повтори та звуконаслідування, які допомагають дитині вивчати рідну мову.

Зазвичай діти починають говорити у віці від 1,5 до 3 років, тому казки можуть стати рушійною силою для розвитку зв'язного мовлення, образного мислення та пізнавального інтересу. Читаючи дітям казки, батьки та вчителі допомагають поповнювати їхній словниковий запас.

У віці 3-4 років діти вже розпізнають основні емоції і потребують історій з простим і живим сюжетом. На цьому етапі корисно обговорювати з родиною (або в групі дитячого садка) емоції персонажів, їхню поведінку тощо.

У віці 4-6 років мова казки є найбільш зрозумілою для дитини. Саме через казки дошкільнята засвоюють найкращий соціальний досвід у цьому

віці. Тому будь-яке завдання дитина виконає краще і з більшим задоволенням, якщо її захопить пригодницька історія.

Діти, безсумнівно, люблять, коли їм читають. Казки дають чудову можливість досліджувати різні теми на уроках. Робота з казками дає вам досвід, який дозволяє оцінити потенціал кожної фантастичної історії. Наприклад, діти не так добре реагують на історії, які написані спеціально для того, щоб апелювати до їхніх емоцій. Вони краще реагують на історії, які мають захоплюючий сюжет. Дітям також набридають «незграбні» історії - вони їх одразу кидають. Тому вибір готових і авторських історій, а також способу їх використання вимагає від дорослих великої вибірковості і досвіду.

Педагогічними припущеннями були такі: інтеграція методу казкотерапії в різні види мовленнєвої діяльності (навчально-пізнавальну, художньо-мовленнєву та ігрову).

Першою і однією з найважливіших форм організації навчання є заняття. Для того, щоб заняття не тільки мали терапевтичний зміст, але й сприяли активізації мовлення, до них були включені наступні елементи: артикуляційна гімнастика, обговорення, читання оповідання, переказ оповідання, переказ оповідання, переказ оповідання, обговорення оповідання, творча обробка текстів, пальчикові ігри, образотворча діяльність (малювання, ліплення). Заняття проводилися 3 рази на тиждень.

Основна мета роботи з дітьми старшого дошкільного віку - навчити їх складати і переказувати казку або інший літературний твір, по суті, складати власну розповідь. Використання схематичних моделей допомагає дітям послідовно оволодівати навичками розповіді та вмінням переказувати перші сюжетні епізоди, крок за кроком наближаючись до відтворення всього художнього твору в цілому. Вид моделювання обирається залежно від мети заняття. Після спеціального навчання діти старшого дошкільного віку набувають таких умінь: самостійно розповідати українські народні казки з використанням ілюстрацій, репродукцій, схем, моделей, символічних знаків; використовувати в мовленні яскраві образи; впізнавати казкових персонажів

за описом, загадкою, ілюстрацією; використовувати вербальні та невербальні засоби мовлення під час розігрування епізодів казки.

У старшому дошкільному віці дітей вчать складати творчі розповіді на запропоновану педагогом тему або за власним задумом. Використання схематичних моделей спрямоване на розвиток зв'язного мовлення, мислення, уяви, пам'яті, творчого потенціалу дітей, крім того, набуті навички наочного моделювання стають основою для словесної творчості дітей. Старшим дошкільнятам пропонується не тільки користуватися готовими планами-схемами, а й будувати їх самостійно. Таке моделювання дозволяє закріпити знання дітей про структуру казки та допомагає запам'ятати послідовність дій. Діти вчаться самостійно зображати не тільки персонажів або предмет, а й рух (за допомогою стрілки) та малювати схеми до окремих епізодів, за допомогою яких переказують текст.

Як вже зазначалося вище, формування емоційної культури дітей безпосередньо залежить від рівня емоційної культури та поведінки дорослих, особливо батьків та педагогів. Тож, було проведено визначення рівня сформованості емоційної культури батьків та вихователів за допомогою анкети (див. додаток Г), що складається з 7 запитань, відповідь на кожне запитання оцінюється від 1 до 3 балів. Тож, 7- балів свідчать про низькій рівень емоційної культури, 8-14балів- середній рівень і 15-21 бал- високий рівень емоційної культури. Об'єднані результати опитування батьків та вихователів представлено на рис. 3.5

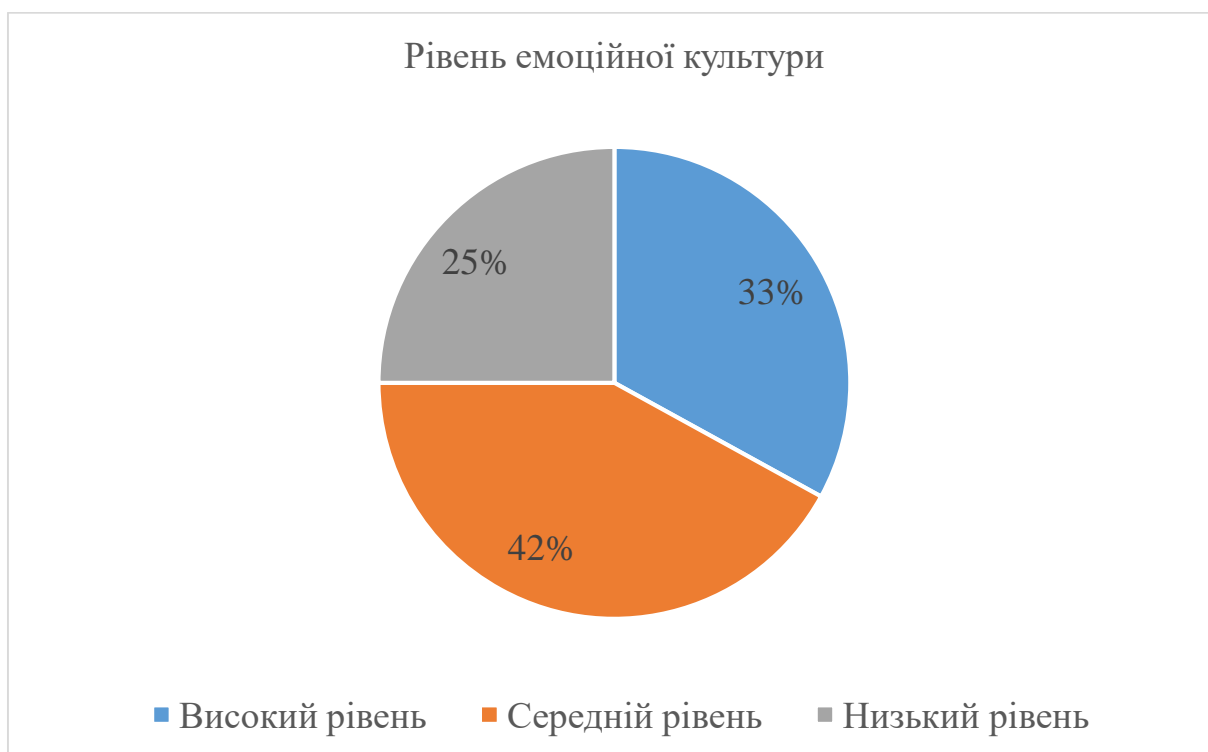

Рис.3.6 Рівень емоційної культури батьків та вихователів.

Тож, як можна бачити, лише 33% дорослих, що впливають на формування емоційної культури старших дошкільнят мають високий рівень емоційної культури, ще 42%- середній рівень, й на жаль, кожна 4- та доросла людина, що тісно спілкується з дітьми, має низький рівень емоційної культури. Тож, необхідно створювати програми для підвищення емоційної культури батьків та вихователів, наприклад, тренінг розвитку емоційного інтелекту, лекції та сумісні заходи, в яких будуть приймати участь як діти, так і вихователі та батьки.

3.3. Методичні рекомендації щодо формування емоційної культури дитини старшого дошкільного віку засобами казок в умовах закладу дошкільної освіти

Людство передавало зміст казок з покоління в покоління, щоб відповісти на фундаментальні життєво важливі питання, адже історія розвитку людських відносин переплітається з сюжетними лініями багатьох казок. Казка детально

описує певну схему дій, які виконуються одна за одною. Це дуже важливо для засвоєння дитиною взаємозв'язку між причиною та наслідком. Казка для дітей раннього та дошкільного віку повинна бути наочною. Комплексні заняття, ігри, вправи та етюди в книжці дають змогу розіграти казку. Ескізи до комплексних занять побудовані на основі деяких історій, рекомендованих базовою програмою розвитку дитини раннього віку «Я у Світі». Казкотерапія - це інтегрована діяльність, в якій дії уявної ситуації пов'язані з реальним спілкуванням, з метою розвитку самостійності, активності, творчості та регуляції емоційного стану дитини. Казкотерапія сприяє розвитку активності, самостійності, емоційності та креативності у дітей дошкільного віку.

Казка є яскравим відображенням життєвих реалій. Події, які відбуваються в казках, можуть відбуватися в реальному житті, але не в прямому сенсі. Саме через казки дошкільнята вперше пізнають принципи життя і вчаться порівнювати правильні і неправильні вчинки. Діти можуть самі вирішувати, хто є позитивним, а хто негативним персонажем. Хоча вони не можуть зрозуміти це одразу, але саме через казки діти в дошкільному віці отримують свої перші знання.

Використання казок часто спрямоване на дошкільнят, які ще не вміють оцінювати та аналізувати реальні події і приймати самостійні рішення. Дошкільнята потребують допомоги дорослих. Однак дорослі не завжди здатні вчасно зрозуміти деякі труднощі в житті дітей, адже не завжди знають відповідь на питання, що змусило дитину так вчинити.

У грі дитина може розповісти про свої почуття та думки у невимушеній формі, перевтілившись у казкового персонажа. Через казки діти засвоюють необхідні моделі поведінки, вчаться реагувати на життєві ситуації, розширюють свої знання про себе та інших, адже казки зрозуміліші для них, ніж пояснення вчителів та батьків.

Казки сприяють когнітивному розвитку дітей, зміцнюють моральні почуття та впливають на особистість дитини, спрямовуючи розвиток її бажань та вчинків. Вони використовують найкращі якості, які вже є в кожній дитині.

Вони вчать кожну дитину, що добро майже завжди перемагає зло, а негативні персонажі отримують покарання за свої вчинки.

Вихователі та батьки здебільшого розповідають або читають дітям казки. Але якщо дорослі пам'ятають, що можуть закінчити історію, пояснивши те, що вони не зрозуміли, це допоможе дитині засвоїти те, що згодом їй доведеться вивчати самостійно. Знаючи основи сторітелінгу, батьки зможуть допомогти дитині впоратися з труднощами, якими б вони не були.

Використання казок - це не просто заняття, це кропітка робота з конкретною метою. Усім людям, а особливо дошкільнятам, дається те, чого вони потребують: свобода думати, хотіти, діяти і відчувати. Казкотерапія допомагає дітям і дорослим долати страхи і невпевненість, допомагає уявляти, робити нестандартний вибір і розуміти, що все можливо, якщо захотіти.

Використання казок відрізняється від інших методів тим, що психологічний вплив відбувається на ціннісному рівні. Іншими словами, коли ми взаємодіємо з іншою людиною, ми завжди спираємося на основні життєві цінності: співпраця, любов, вірність, гідність, спокій, ентузіазм, доброта тощо. Коли ми говоримо з людьми про ці найважливіші речі у «прямий» спосіб, це здається повчальним. Всі вже знають, що добре, а що погано. Казки, легенди, міфи та притчі дають нам можливість говорити про цінності у формі тонких, цікавих і захоплюючих історій. Тому інформація, подана в такій формі, дуже легко і без опору сприймається людьми. Вони попереджають про наслідки тих чи інших вчинків, але не прописують життєві програми.

Принципи використання казок:

- Перший принцип казкотерапії - донести до дитини інформацію про основні життєві цінності у зрозумілій, ненав'язливій та цікавій формі.
- Другим принципом казкотерапії є принцип життєвості, який є передумовою позитивних змін. Виходячи з другого принципу, педагог і психолог роблять все можливе, щоб допомогти дитині навчитися знаходити і відновлювати власну життєву енергію. Історії, які ми складаємо або

підбираємо, повинні зміцнювати віру дитини у власні сили та мати позитивну життєву програму.

- Третій принцип - принцип різноманітності, який розглядає кожну життєву ситуацію і кожну історію як кристал з багатьма гранями або як пиріг з багатьма шарами. Такий підхід дозволяє розширити світогляд дитини.
- Четвертий принцип - взаємозв'язок між реальностями, коли педагог допомагає дитині взаємодіяти з соціальною реальністю, розуміючи когнітивну реальність дитини.

Добровільна участь дітей лежить в основі казкотерапії. Ось чому важливо мотивувати учасників і знайти правильний спосіб залучити дітей до розповідання історій. В одному випадку це може бути ілюстрований текст, пісні, казки, в іншому - розгляд ілюстрацій або вигадування пазлів для персонажів казок. Важливо, щоб кожна дитина відчувала уважне ставлення дорослого. Не всі діти одразу включаються в гру. Деякі з них спочатку спостерігатимуть за тим, що відбувається, з боку і лише згодом захочуть взяти участь у цікавій грі. В враховуючи індивідуальні особливості дітей, казкотерапію слід починати з тих дітей, які найшвидше реагують на запрошення дорослого, а інших дітей слід додатково мотивувати до участі в ній. Ступінь психологічної безпеки учасників має безпосередній вплив на те, як проходить заняття і наскільки глибоко вони будуть емоційно залучені.

Перед початком діти знайомляться з історією. Це необхідно для того, щоб вони отримали цілісне уявлення про текст. Крім того, коли вони знову зустрінуться з історією, їм буде легко орієнтуватися на візуальну лексику зовнішнього вигляду персонажа, вираження емоційного стану героя за допомогою міміки та жестів.

Не менше уваги слід приділяти руховій активності дітей. Втома після багаторазових психогімнастичних вправ призводить до мимовільного розслаблення тіла і, таким чином, до зняття емоційної напруги. Діти сидять на стільці лише короткий час, коли: дорослий розповідає казку, вони уявляють

музичний твір, перебувають у ролі глядача в драматичній виставі за епізодами казки.

У грі дітей заохочують робити власні висловлювання про події в історії, дії інших дітей та їхній власний досвід. Наприкінці пригодницької терапії розмова не закінчується на самій пригоді, але дорослий повинен запитати дітей, які ігри та вправи їм сподобалися, які запам'яталися, з якими пригодницькими персонажами вони хотіли б пограти ще раз. Якщо дитині важко скласти зв'язну розповідь по пам'яті, запропонуйте їй переглянути відеозапис кожної пригодницької гри. Думка дитини завжди береться до уваги.

Звертайте увагу на реакції та почуття дошкільника між сеансами казкотерапії. Якщо діти неохоче беруть участь у грі, варто доручити ролі персонажам із сильними рисами характеру (сильний ведмідь, хоробра білка). Діти, які є впертими та примхливими, в процесі казкотерапії зображують негативні риси характеру, коментують їх та складають історії про таких персонажів. З часом спостерігаються позитивні зміни, у дитини покращується настрій, вона стає емоційно стабільнішою та має більш зв'язне мовлення.

Коли дошкільнята відчують втому, дорослий повинен припинити пригодницьку терапію і переключити увагу дітей на іншу діяльність: ліплення фігурок персонажів, малювання найяскравіших епізодів пригоди, ігри.

Як відомо, діти дуже люблять, коли казки читають та розповідають найближчі люди- батьки. Щоб підвищити ефективність такого спілкування, розроблені методичні рекомендації для батьків.

У кожного з нас є перша улюблена казка. Історія, яку ми несемо в своєму серці все життя. І вона у кожного своя. Чому вона різна? У чому її глибинний сенс?

У кожній казці, яку ми читаємо, ми можемо знайти повний перелік людських проблем і шляхів їх вирішення. Несвідомий вибір казки відображає проблеми, прагнення і переконання моментів особистого життя людини. Як стверджував у середині ХХ століття відомий американський психолог Ерік

Берн, за допомогою казок можна навіть планувати майбутнє дитини. Казки не такі прості, як здається: вони схожі на пиріг з кількома шарами. У дитинстві ми бачимо перший, найзрозуміліший шар, а коли дорослішаємо, відкриваємо для себе глибинний сенс ідеї, закладеної в історію. І чим коротша історія, тим більше інформації вона містить. І в цьому випадку історії не менш необхідні батькам, ніж їхнім дітям. Для прикладу я б хотіла розглянути казку «Колобок».

Ви всі пам'ятаєте, що маленький Колобок покидає свій дім, щоб пізнавати світ. Звичайно, він має велике почуття пригод. Він енергійний, комунікабельний, досить активний, рухливий, жвавий, веселий і має безмежне бажання дізнатися щось нове про «Я у світі» та пізнати щось цікаве і незвідане. За характером досить оптимістичний. На шляху до незвіданих пригод він зустрічає різних персонажів, які стають на його шляху. Але Колобок вміє домовлятися з усіма - йому навіть вдається переконати найнегативнішого персонажа відпустити його.

З часом самовпевнений мандрівник, який вже є сформованим персонажем, втрачає пильність, його впевненість і безтурботність беруть гору над такими психологічними процесами, як увага та спостережливість, і через обман його з'їдає лисиця. Ця сюжетна лінія зустрічається в казках багатьох народів світу. Вона повчальна тим, що передає мудрість народу, яка передається з покоління в покоління, від предків до майбутніх нащадків. Але які уроки ви можете винести з цієї історії, і чого ви можете навчити свою дитину, розповідаючи її?

- Не втрачайте самовладання. Завжди можна знайти вихід із ситуації і протистояти людині, яка тебе образила: зателефонувати друзям, бути хитрим. Зрештою, Колобка міг би з'їсти заєць, якби наш герой не був розумним: «Давай я тобі заспіваю пісеньку! Або ж він міг просто піти геть, як Колобок робив щоразу, коли закінчував пісню.

- Не довіряйте першому зустрічному. У житті ви зустрічаєте різних людей, доброзичливих і не дуже. Як би там не було, ти завжди повинен бути

напоготові, адже погані люди не завжди видають себе: «Я тебе дістану! Більшість з них можуть поводитися як хитрі лисиці, присипляючи вас лестощами і вміло розіграною доброзичливістю, тому потрібно бути дуже обережним, щоб розгадати їхні наміри.

- Виберіть правильний шлях у житті. Поговоріть зі своєю дитиною, врешті-решт. Адже Колобок був створений з певною метою, бабуся і дідусь покладали на нього великі надії, а наш герой-зłodій зіпсував їм життя. Кожна людина має свої здібності, що свідчить про те, що кожен у цьому світі має сенс існування. Виходячи з цих знаків і поклику духу, люди зазвичай намагаються вибрати професію, вид діяльності або покликання. І, звичайно, якщо правильно вибрати професію, можна використовувати свої таланти в житті і, досягнувши успіху, принести велику користь собі, своїй сім'ї і суспільству, отримувати задоволення від своєї професійної діяльності і процвітати.

Підводячи підсумок:

- Не поспішаймо говорити «ні». Якщо вас попросили «вигребти смітник», а ви знаєте, що там нічого немає, все одно зробіть це. Бабуся мала достатньо борошна для Колобка.

- Не залишайте дітей без нагляду. Адже Колобок - не більше, ніж малюк, який, як тільки бабуся повернулася спиною, зістрибнув з підвіконня і побіг до лісу!

- Не забувайте про своє дитинство. Чому ж герой казки наважився на таку зухвалу пригоду? Напевно, тому, що йому було сумно сидіти на підвіконні на самоті. Тож не поспішайте сварити дитину за неслухняність, а згадайте, що ви самі в дитинстві хотіли відчувати себе «великими і самостійними» і коли мама хотіла вам допомогти, казали: «Я сам», а коли мама хотіла вам допомогти: «Я сам!».

Рекомендації:

- Не намагайтеся замінити читання казок переглядом мультфільмів. Навіть якщо ви дуже зайняті, знайдіть час для сімейного читання або перед сном. П'ятнадцять хвилин на день - це небагато часу, щоб зробити історію

живою та емоційною рефлексією для вас і вашої дитини, але це дуже важливо для психологічного розвитку вашої дитини.

- Перед тим, як прочитати незнайому історію, швидко перегорніть сторінки. У сучасних інтерпретаціях ви можете зустріти, наприклад, «...і розірвав його на тисячу шматків». Це вже занадто. Тож у такому випадку можна замінити історію на іншу, або замінити деякі вчинки героїв на більш м'які, які не відображають агресію та різні прояви негативу, адже у дитини може скластися думка, що сильною та розумною може бути лише зла та жорстока людина.

- Не читайте дитині на ніч сумні історії. Неважко уявити, що може наснитися дитині після такої історії.

- Діти повинні знати і визнавати, що в житті є «внутрішня» сторона, а також «зовнішня» сторона (основний виховний зміст казок). Поговоріть з дитиною про це, але тихим голосом, ретельно обираючи відповідний момент. Це має лише одну виховну мету: допомогти дитині зрозуміти, як діяти в подібних ситуаціях. А ще краще, якщо ваша дитина нещодавно зробила щось погане, виберіть історію, яка відповідає ситуації і підкреслює виховний момент.

Висновки до третього розділу

В експериментальній групі протягом двох місяців, двічі на тиждень проводилися заняття з використанням різних прийомів казкотерапії (аналіз казок, розповідь казок, переписування кінцівки казки, лялькова вистава «Колобок», створення власної казки «Про людину-павука»), в контрольній групі проводилися звичайні заняття з емоційного розвитку. Через два місяці було проведено повторне дослідження вмінь розпізнавати як власні емоції, так й емоції інших людей, рівень емоційного відгуку та визначення інтегрального показника рівня сформованості емоційної культури у дітей старшого дошкільного віку.

Отже, через два місяці експерименту 36,5% дітей з контрольної та 50% дітей з експериментальної групи мають високий рівень сформованості емоційної культури, 43,5% й 43% дітей з відповідних груп мають середній рівень, 20% дошкільнят з контрольної групи й лише 7% експериментальної мають низький рівень сформованості емоційної культури. Відмінності між контрольною та експериментальною групами статистично достовірні. Таким чином, можна зробити висновок, що використання казкотерапії суттєво покращує емоційний розвиток дошкільнят, сприяє формуванню цілісної особистості та стимулює інтерес до навчання.

Результати діагностичної вправи свідчать про те, що в експериментальній групі на 4,5% більше дітей мають високий рівень й на 9,5% більше дітей мають середній рівень моральних переконань, звертають увагу на неприємності людини й частково вміють знайти вихід. І, 26,5% дітей в контрольній групі й значно менша кількість в експериментальній – 12,5% мають низький рівень сформованості моральних якостей: вони не звертають увагу на неприємності людини, не намагаються знайти вихід з проблемної ситуації, не вміють дякувати й просити пробачення. Отже отриманні результати свідчать про те, що використання казок сприяє формуванню моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку.

Формування емоційної культури дітей безпосередньо залежить від рівня емоційної культури та поведінки дорослих, особливо батьків та педагогів. Тож, було проведено опитування щодо визначення рівня сформованості емоційної культури батьків та вихователів ЗДО.

Отже, після формувального експерименту 19,5% дітей з контрольної та 40% дітей експериментальної групи мають високий рівень сформованості емоційної культури, 49,0 % старших дошкільників й 46 % дітей з відповідних груп мають середній рівень, 31,5 % дошкільнят з контрольної групи й 14 % експериментальної мають низький рівень сформованості емоційної культури. Відмінності між контрольною та експериментальною групами статистично достовірні.

ВИСНОВКИ

1. На основі аналізу науково-методичної літератури з'ясовано стан розроблення проблеми та конкретизовано сутність основних понять дослідження.

Емоційна культура - це поєднання культури, інтелекту та почуттів, коли людина здатна максимально точно розпізнавати, розуміти, оцінювати та регулювати свої та чужі почуття, враховувати думки інших та будувати стосунки на основі довіри та емпатії. Емоційна компетентність - це характеристика фундаментальних почуттів і цінностей, які формують поведінку дитини дошкільного віку. Формуючи емоційну культуру, діти вчаться контролювати своє життя - не дозволяти емоціям, особливо негативним, керувати своїми словами, думками та вчинками.

Емоційна культура впливає на якість спілкування, навчання і навіть на здоров'я дитини. Тому необхідно приділяти велику увагу емоційному вихованню дитини. Емоційний інтелект – це розуміння своїх і чужих почуттів та переживань, щоб ми могли ефективно і гармонійно взаємодіяти з навколишнім світом. Сучасний дитячий садок має бути місцем, де діти можуть повністю розкрити свій потенціал, середовищем, сприятливим для розвитку процвітаючих, щасливих і здорових особистостей. Це можливо лише в атмосфері психологічної безпеки та сприятливого клімату в навчальному закладі, який підтримує і навіть ініціює процеси особистісного розвитку та розкриття потенціалу. Для цього навчальний заклад має бути місцем безумовної безпеки.

Емоційна чутливість дитини дошкільного віку характеризується такими особливостями: емоційна рухливість, легкий перехід від однієї емоції до іншої, від одного емоційного стану до іншого, швидке реагування на зміну ситуації, обставин і партнерів, високий ступінь адаптивності до нових умов. Для того, щоб навчальна діяльність була ефективною, необхідно враховувати особливості емоційної чутливості дитини.

Для того, щоб сформувати або адаптувати емоційну культуру, необхідно підібрати ефективні методи та прийоми формування емоційної сприйнятливості дітей. Необхідно враховувати їхню природну чутливість - надмірну, оптимальну, неадекватну, низьку та набутий емоційний досвід. Зокрема, необхідно враховувати вміння виділяти яскраві емоційні моменти; зосереджувати на них свою увагу; аналізувати, коментувати, оцінювати їх; реагувати на них швидко, гнучко, адекватно; виявляти своє емоційне ставлення до них; відображати враження у своїй діяльності - розповідях, малюнках, іграх тощо. У процесі виховання особливо важливо підтримувати цілісність образного сприйняття світу дитиною. У дошкільника повинні формуватися образи, що поєднують у собі: емоційне сприйняття, смислове наповнення пізнавальних об'єктів, оцінно-ціннісне ставлення до об'єкта чи явища навколишнього світу.

2. Виявлено, науково обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність педагогічних умов формування емоційної культури дітей старшого дошкільного віку засобами казок.

Педагогічні умови повинні мати відповідний зміст, форми організації та методи, бути неперервними, комплексними та взаємозалежними, враховувати специфіку діяльності, щоб якнайкраще розв'язати проблему розвитку емоційної культури дітей дошкільного віку. Теоретичне дослідження дозволило виокремити педагогічні умови розвитку емоційної культури дітей старшого дошкільного віку засобами казок, а саме:

1. Створення сприятливого освітнього-виховного середовища для формування емоційної культури старшого дошкільника.

2. Розвиток у дітей дошкільного віку вміння керувати емоціями за допомогою казок (на основі власне розробленої казки «Кольорові емоції Лізи» та українських народних казок.

3. Використання різноманітних методів та форм роботи з батьками вихованців щодо формування емоційної культури дітей.

3. Розроблено критерії та показники сформованості емоційної культури дітей старшого дошкільного віку засобами казок в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Педагоги та батьки повинні зосередитися на створенні умов для ефективного освітнього процесу, в якому діти 5-6 років можуть розвиватися і засвоювати загальноприйняті соціальні норми і цінності. Особливу роль у розвитку особистості дитини дошкільного віку відіграє розвиток її емоційно-почуттєвої сфери, зокрема здатності розпізнавати різні емоції, вміння адекватно реагувати на події та ситуації, контролювати та регулювати свою поведінку і діяльність. Отже, рівень емоційної грамотності дітей старшого дошкільного віку базується на таких критеріях та показниках, як мотиваційний компонент та ціннісні орієнтації, когнітивний компонент, афективний компонент та вербальний компонент.

Наведено компоненти, критерії та показники сформованості емоційної культури дітей старшого дошкільного віку засобами казок, а саме:

– когнітивний компонент- уявлення про основні людські емоції- страх, злість, радість та про їхні прояви, про моральні якості- добро, щедрість, милосердя, правдивість;

– емоційно- вольовий компонент- особистісні якості та навички регуляції поведінки, вміння знаходити спільну мову з дорослими та однолітками, вміння взаємодіяти в колективі;

– рефлексивний компонент- вміння проявляти емоції у соціально схвалювальний спосіб, здатність здійснювати самоаналіз, самоконтроль і саморегуляцію емоційної поведінки.

У дослідженні прийняли участь 60 дітей віком від 5-6 років, середній вік учасників дослідження 5,7 років (у дослідженні прийняли участь 36 хлопчиків (60%) і 24 дівчинки (40%)). Діти відвідують старші групи ЗДО. Крім того, в дослідження прийняли участь 6 вихователів ЗДО та 60 батьків вихованців.

Учасники дослідження були розділені на дві групи – контрольну й експериментальну. Розподіл відбувався у відповідності до ЗДО, який

відвідують діти. Так, 30 дітей відвідують старшу групу ДНЗ № 59 «Білочка» – контрольна група та 30 дітей відвідують старшу групу ДНЗ №37 «Казка» – експериментальна група.

В експериментальній групі двічі на тиждень проводилися заняття з використанням різних прийомів казкотерапії (аналіз казок, розповідь казок, переписування кінцівки казки, лялькова вистава «Колобок», створення власної казки «Про людину-павука»), в контрольній групі проводилися звичайні заняття з емоційного розвитку (за традиційною системою).

Отже, після формувального експерименту 19,5% дітей з контрольної та 40% дітей експериментальної групи мають високий рівень сформованості емоційної культури, 49,0 % старших дошкільників й 46 % дітей з відповідних груп мають середній рівень, 31,5 % дошкільнят з контрольної групи й 14 % експериментальної мають низький рівень сформованості емоційної культури. Відмінності між контрольною та експериментальною групами статистично достовірні.

Таким чином, можна зробити висновок, що використання казок суттєво покращує емоційний розвиток дошкільнят, сприяє формуванню цілісної особистості та стимулює інтерес до навчання. Отже отриманні результати свідчать про те, що використання казок сприяє формуванню моральних якостей дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

4. Розроблено методичні рекомендації щодо формування емоційної культури дитини старшого дошкільного віку засобами казок в умовах закладу дошкільної освіти. Враховуючи усю багатовимірність й складність процесу формування емоційної культури в старшому дошкільному віці та його важливість для психічного й соціального розвитку, проблема педагогічних умов формування емоційної культури дошкільнят потребує подальших як теоретичних розвідок, так й методичних розробок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. (2021). Вилучено з: <https://www.pedrada.com.ua/article/2895-bkdo-2020-prokt-novogo-standartu-d>.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: навч.-метод. посіб. Київ: Либідь, 2008. 848 с.
3. Богущ А. М. Мовленнєвий розвиток дітей (від народження до 7 років): [монографія], Київ: Слово, 2010. 374 с.
4. Бурчик О. В. Групова казкотерапія в особистісно-орієнтованому вихованні дітей // Вісник Житомирського державного ун-ту ім. Івана Франка. 2005, № 25. С. 203-205.
5. Бурчик О. В. Групова казкотерапія в особистісно-орієнтованому вихованні дітей // Вісник Житомирського державного ун-ту ім. Івана Франка. 2005, № 25. С. 203-205
6. Валушенко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі : [метод. посібн.]. Київ : Освіта, 2006. 268 с.
7. Гавриш Н. В. Калейдоскоп інформаційно- ігрової творчості дітей. Методичні рекомендації щодо використання коректурних таблиць. Київ : Слово, 2018. 336 с.
8. Гавриш Н. В. Методика розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку : [Навч.-метод. посібник] / Н. В. Гавриш, О. К. Безсонова. Луганськ : Альма-матер, 2004. 132 с.
9. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник [Видання друге, доповнене й виправлене]. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
10. Горбунова Н.В. Технології розвитку словника дітей дошкільного віку : [навч.-метод. посібник], Ялта : РВВ КГУ, 2010. 46 с.
11. Деркач О. О. Педагогіка творчості: Арт-терапія та казкотерапія на допомогу вчителю, вихователю, праткичному психологу. Вінниця, 2009, 86 с.

12. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КАЗКОТЕРАПІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ. Кошель А. Кошель В. Сідоренко О. URL: researchgate.net/publication/370310376_DEAKI_ASPEKTI_VIKORISTANNA_ELEMENTIV_KAZKOTERAPII_U_ROBOTI_Z_DITMI_DOSKILNOGO_VIKU (дата звернення 25.07.2024)

13. Дронь Т. Психологічна підготовка дитини до школи // Психолог. 2007. №21-22. С.57-63

14. 21. Євтушенко І. В. Використання казок в роботі психолога / І. В. Євтушенко, С. М. Аврамченко. Київ : Марич, 2011. 96 с.

15. Єнгаличева І.В. Казкотерапія як один із методів корекційно-розвивальної роботи з педагогічно занедбаними учнями. Науковий ввісник Ужгородського національного 43 університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». Вип. 25, 2019. С. 70-72.

16. Кирилюк О. С. Універсалії культури і семіотика дискурсу : казка та обряд. Одеса: ЦГО НАНУ, 2003, с. 25-36.

17. КАЗКОТЕРАПІЯ В СИСТЕМІ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІД Зоряна Мацюк, Марія Фенько Східноєвропейський журнал психолінгвістики. Том 3, № 1, 2016 91-101.

18. Казкотерапія в роботі з дошкільниками / Видавнича група «Основа». Х.: 2012, 76 с.

19. Калуська Л. В. Життя з казкою, або казка навчає, розвиває, виховує: зі зб. дидактикометодичного матеріалу (за казками В. Сухомлинського). Дитячий садок. 2005. Липень (Чис. 25/26). С. 2-56.

20. Котелянець Ю. РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. Вип. 1 (100), 2020. С.15-2.

21. Кручек В. А. Психолого-педагогічні основи міжособистісного спілкування: навч. посіб. К.: ДАКККіМ, 2010. 273 с.

22. Ладивір С. Супровід розвитку дитини на засадах гуманного підходу/ Практичний психолог: дитячий садок. 2013. № 8. С. 17–22
23. Луцан Н. І. Лінгводидактичні проблеми розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Дошкільна освіта: Науково-практичний журнал Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти №4 (6), 2004. С.43–47.
24. Макєєва І.П. Казка як засіб розвитку емоційної сфери у дошкільнят з порушеннями поведінки Дошкільна освіта. 2002. № 1. С. 70-75.
25. Маліновська Н. В. Формування мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку засобами казки. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету : зб. наук. пр. Рівне : РДГУ, 2011. Вип. 1 (44). С. 198-201.
26. Методика роботи з українською казкою в дитячому садку / Л. А. Шик. та ін. Харків : Фоліо, 2019. 223 с.
27. Моргун В. Ф. Основи психологічної діагностики. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. Ф. Моргун, І. Г. Тітов. К. : Видавництво Дім «Слово», 2009. 464 с.
28. Музичук О.О. Казка як засіб розвитку особистісних цінностей молодших школярів. Проблеми сучасної психології. 2012. № 17. С. 22-35.
29. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: Навч. посіб. К.: Академ-видав, 2008. 432 с.
30. Подліна С. В. Розвиток мовленнєвої компетенції Заклад дошкільної освіти. 2019. № 1. С. 5-10.
31. Полторак Л.Ю. Арт-терапія в соціальній роботі: навчальний посібник. Херсон: ФОП Грінь Д.С., 2014. 152 с.
32. Поліщук О. П. Особливості формування системи морально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів. Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 10 квіт. 2018 р. Харків: Стиль Издат, 2018. С. 167–170.

33. Поніманська Т. І. Виховання людяності : технологічний аспект Дошкільне виховання. 2008. № 4. С. 3-5.
34. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. К. «Академвидав», 2006., 245 с.
35. Провозюк Г. Г. Дитина – диво світу. Тернопіль: Мандрівець, 2001. 72 с.
36. Про дошкільну освіту | від 11.07.2001 № 2628-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення 23.07.2024).
37. Про освіту | від 05.09.2017 № 2145-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 25.07.2024)
38. Скалига В. Казкове виховання : казкотерапія // Освіта України. 2013. – № 26 (липень). С. 12-17.
39. Склярєнко О. М. Психологічні детермінанти та психокорекція шкільних страхів у молодших школярів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Склярєнко Оксана Миколаївна. Київ, 2005. 20 с.
40. Скрипченко О. В. Вікова та педагогічна психологія: навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук. Київ: Каравела, 2009. 400 с.
41. Соловійова Л. Казкотерапія у навчально-виховному процесі // Початкова освіта. 2010. № 16 (квітень). С. 12-13.
42. Фесенко Л. І. Українська народна казка як засіб розвитку зв'язного монологічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Південноукраїнський педагогічний ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 1994. 176 с.
43. Черезова І. О. Комунікативна компетентність як інтегральна якість особистості. Науковий вісник Херсонського державного університету. Херсон, 2014. Вип. 1. С. 103-107.
44. Шорохова О. А. Граємо в казку. Казкотерапія і заняття з розвитку зв'язного мовлення дошкільників. Харків : Освіта, 2008. 208 с. 42. Юрченко

М. Л. Гармонійно розвиваємо дошкільника через казку. Бібліотечка вихователя дитячого садка. 2004. Листопад (№ 21/22). С. 51-53.

45. Шиліна Н. Є. Підготовка дітей до школи як педагогічна проблема Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. Зб. наук. пр. Вип. 9. Одеса, 2001. С. 47-52.

46. Baran Z. (2006), Edukacyjne aspekty współczesnej literatury pięknej dla dzieci (wydanej w latach 1981–2005 w Polsce) [w:] B. Muchacka (red.), Szkoła w nauce i praktyce edukacyjnej, T. II, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.

47. Bettelheim B. (1985), Cudowne i pożyteczne. O znaczeniach i wartościach baśni, T. I, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.

48. Brett D. (2003), Bajki, które leczą, cz. I, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk. Gładyszewska-Cylulko J. (2011), Arteterapia w pracy pedagoga. Teoretyczne i praktyczne podstawy terapii przez sztukę, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.

49. Marek Jan Kuciapiński The Therapeutic and Educational Properties of Fairytale Therapy in the Early Stages of Children'S Development URL: https://www.researchgate.net/publication/286901801_The_Therapeutic_and_Educational_Properties_of_Fairytale_Therapy_in_the_Early_Stages_of_Children'S_Development (дата звернення: 23.04.2024).

50. Łysakowska J. (2008), Zajęcia arteterapeutyczne w przedszkolu integracyjnym – na przykładzie Miejskiego Przedszkola nr 47 z oddziałami Integracyjnymi w Katowicach [w:] W. Karolak, B. Kaczorowska, Arteterapia w medycynie i edukacji, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, Łódź.

51. Pytka M. (2002), Bajka, Bajkoterapia, wychowanie... „Opieka, wychowanie, terapia” nr 4.

52. Szczupał B. (2005), Rola i miejsce książki w promowaniu rozwoju dziecka we współczesnym systemie edukacyjnym [w:] J. Kuźma, J. Morbitzer (red.), Edukacja, szkoła, nauczyciele. Promowanie rozwoju dziecka, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków.

53. Samoshchuk O. The theoretical analysis of creative abilities as they presented in Francis Galton's works. *Psychological journal*. 2020. Vol. 6, no. 2. P. 216–228. URL: <https://doi.org/10.31108/1.2020.6.2.20> (date of access: 11.10.2024).

54. Sternberg RJ. Human intelligence: The model is the message. *Science*. - 1985. V.230. P.1111-1118.

55. Smolianko Yu. M. Author's tale as a way to overcome preschoolers' internal fears. VIII International scientific and practical conference «Scientific Research as a Mechanism of Effective Human Development» (January 31-February 2, 2024) Sofia, Bulgaria, International Scientific Unity. 2024. S. 205-207.

56. Vasyl Shunkov, Olena Shevtsova, Valentyne Koval, Tetyana Grygorenko, Liudmyla Yefymenko, Smolianko, Y., Oleksandr Kuchai. Prospective Directions of Using Multimedia Technologies in the Training of Future Specialists. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, Vol. 22 No. 6 June 2022. P. 739-746.

ДОДАТКИ

Додаток А

Метод спостереження

Давня, незмінна, проста і одночасно складна, легка, але не надійна діагностика - це діагностика, здійснювана педагогом в процесі природно протікає реальному житті дітей. Перебуваючи поруч з дітьми, педагог бачить і чує найрізноманітніші прояви особистості вихованців, за цими спостереженнями він робить висновок. Педагог спостерігає ставлення до цінностей навколишнього світу. Наприклад, діти, побачивши малюка, проявили жалість і активне бажання надати допомогу; в іншому випадку вони відгукнулися на труднощі молодої жінки; потім педагог побачив, як діти плакали в театрі, проживаючи горе героя вистави; і на уроці коли виявилось, що немає кольорового паперу у одного з учнів, вони протягнули йому з усіх боків свою папір. У педагога з'явилися підстави характеризувати дітей як чуйних і вміють співчувати іншій людині. Їх реального поведінки довіряти можна більше, ніж рішень, які діти дадуть під час тестування. Але за умови вільного виявлення волі дітей, без виховного тиску педагога. Спостереження передбачає також створення штучним чином ситуацій природного плану. Проводити спостереження в таких ситуаціях професійно цікаво, тому що діти в цей момент вільні у виборі поведінки. Повсякденні спостереження за дітьми завжди мають пріоритет перед особливими методиками, як би хитрі останні не були. Але ось що важливо:

- спостерігають стосунки - не дії;
 - спостерігають в ситуації вільного виявлення - без тиску з боку;
 - спостерігають ціннісні відносини в їх конкретної приватної формі, витягуючи з події або дії приховане ціннісне ставлення;
- спостереження не є хаотичним, воно фіксує характеристики, а якщо надається можливість, виробляє так званий «поведінковий зріз», відзначаючи

досконалий дітьми поведінковий вибір в його кількісних показниках і наочної, зручною для аналізу формі;

-спостерігають не тільки за тим, що проявляється, але і за тим якою мірою під благотворним впливом змінюється виявлену зараз ставлення, скориговане теж зараз, бо педагог знаходиться поруч, спостерігає динаміку розвитку дітей, простежує плідність освоєння, засвоєння і присвоєння культури.

КАРТА СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Прізвище, ім'я, стать, вік дитини, дата спостереження, ситуація, характер емоцій на початку діяльності; характер емоцій під кінець діяльності; реагування на труднощі та конфлікти

У протоколах слід зафіксувати:

- наскільки складно-легко, довго-швидко тривав процес розподілу ділянок роботи;
- прийняте рішення (вирішили спільно робити усе /обидва задоволені/; розподілили між собою ділянки роботи відповідно інтересів, за добровільною згодою кожного, справедливо /обидва задоволені/; розподілили їх несправедливо, хтось залишився незадоволений);
- здатність впливати на власну поведінку та висловлювання (домовляються, узгоджують позиції, знаходять компроміс, діють конструктивно; сперечаються, докоряють, вказують іншому на помилки й недоліки, намагаються перетягти на себе бажане, діють деструктивно);
- готовність допомогти однолітку (кожного виконавця);
- прояв емоційної культури (власної та однолітка) - намагається впоратися з проявами емоцій; як ставиться до емоцій однолітка;
- результативність спільної діяльності (правильність, якість кінцевого результату);
- культура поведінки (оцінка кінцевого виробу, власного внеску, внеску партнера; її адекватність).

Питання до бесіди

1. Як ти вважаєш, кого можна назвати культурною людиною?
2. Коли тебе хтось образить, як себе поводиш?
3. Чи допомагаєш іншим коли потрібна допомога?
4. Чи допомагаєш, якщо це допомога одноліткам?
5. З ким ти себе поводиш лагідно?
6. Чи є такі люди з якими ти себе поводиш не культурно?

Проективна методика «Незакінчені речення»

- Перелік незакінчених речень
1. Хлопчик засмучений тому, що.....
 2. Вихователька подивилась на мене суворо тому, що.....
 3. Та дівчинка засміялась, бо
 4. Якщо ти обіймеш тата чи маму ти відчуєш.....
 5. Коли в тебе падає іграшка, ти

Анкетування для батьків та педагогів

1. Як Ви розумієте зміст поняття «емоційна культура»?
2. За якими показниками розрізняєте міру емоційної культури дітей дошкільного віку?
3. Чи вважаєте Ви дітей емоційно культурними (так, не дуже, ні)?
4. Чи надаєте значення вихованню емоційної культури дошкільників (так, не дуже, ні)?
5. Чи вважаєте Ви емоційно культурними самих себе (так, не дуже, ні)?
6. Наскільки відрізняється культура поведінки дошкільників у спілкуванні з приємними і неприємними людьми?
7. Які методи, форми, засоби і прийоми використовуєте з метою покращання емоційної культури дітей?

Інноваційні методи роботи з казкою за Л. Фесюковою

1. Складання казки з опорою на ілюстрації та картинки (2-4 картинки, які послідовно розкривають дії персонажів, починаючи з традиційного: «Жив-був...», «Одного разу...».)

2. Придумування казки по незвичайній картинці (фантастичній, загадковій, переплутаній, наприклад, Червона Шапочка і вовк з мисливцем на дереві).

3. Складання казки по говорячому малюнку.

4. Зміни кінець знайомої казки. 5. Метод «А що потім?» (Н-д, Як живе коза і 7 її козенят після пригоди з вовком?).

6. Спільне вирішення проблемного запитання до казки (наприклад, А якби ні піч, ні яблунька не допомогли б дівчинці – що їй робити, щоб урятуватися самій і врятувати братика? (казка «Гуси-лебеді»).

7. Метод вирішення протиріч (Н-д, Що допоможе принцесі позбавитись від горошини і спокійно заснути? (перетворити горошину на кусочок льоду, який під теплими перинами розстане).

8. Зміна ситуацій в знайомій казці (Наприклад, А давайте зробимо так, що коли Попелюшка втікала від принца, то загубила не туфельку, а щось інше (методом проб і помилок вибрати найкращий варіант і кінцівку).

9. Казка про самого себе

10. Метод «Придумування коротких історій» (Наприклад, Скласти коротку історію про Півника, але казкову). Вчимо дитину мислити і говорити гарно, але логічно, коротко.

11. Моделювання казок (Орієнтуючись на символи, кружечки, трикутники, квадрати та ін., діти повинні відгадати, про яку казку піде мова, або за цією ж моделлю скласти свою казку).

12. Складання казки за предметно-схематичною моделлю (Скласти щось цікаве, н-д, про хвору дівчинку і ці предмети...).

13. Складання казки за схемою (яка не нагадує ні однієї з казок, де діти ототожнюють дані схематичні зображення з якимось предметами. Наприклад, ламана лінія – їжачок, пряма лінія – доріжка, овал – озеро і т.д. Діти вчаться складати казку про їжачка, який біг собі по доріжці, і що могло бути з ним далі).

14. Метод переплутанки (Вихователь спеціально змінює епізод або дії якогось героя добре знайомої дітям казки. Діти тут же виправляють вихователя: «Не Жовта шапочка, а Червона...», «Не в гості до тьоті, а до бабусі»).

15. Метод «біном фантазії» (Вихователь пропонує дві несумісні картинки, н-д, котик і сумка, і просить скласти про них казку).

16. Казка, але по-новому (Береться за основу стара казка, але її герої наділяються протилежними якостями).

17. Метод «салат з казок» (Поєднання кількох знайомих казок в одну з орієнтацією на наочність або без неї).

18. Метод «казка-калька» (Головні герої казки залишаються, але попадають в зовсім інші обставини - фантастичні, неймовірні).

19. Казка від ключового слова (Н-д, «Привіт», «Жили-були», «Якось», «Одного разу» і т.д.).

20. Складання фантастичних історій (з відкритим кінцем). (Н-д, «...А 62 третій подорожній сказав таке...»).

21. Складання казкових історій про фантастичні країни (Тілі-тілі-тляндія, Мультляндія, Тралівандія і т.д. Дітям пропонується розповісти про ці країни за планом вихователя: Хто живе в цій країні? На чому там їздять? Що їдять? Як нам туди потрапити? Що звідти привезем?).

22. Експерименти в казках (в яких кінець казки вчить відповідати злом на зло або бути байдужим, а діти вчаться придумувати свій кінець так, щоб добре стали жити всі: дідова і бабина дочка, лисиця і журавель, вовк і козенята і т.д.)

23. Казка з продовженням.

24. Метод «Якби я був чарівником...»

25. Казка про побутові предмети (Спочатку вихователь пропонує відгадати загадку про предмет, тоді діти складають про нього казку).

26. Казка від віршика (зміст якого пропонується продовжити, н-д, «Наша Таня гірко плаче». Що могло бути далі?).

27. Казка від потішки (кричали, заклички, мирилки, лічилки, загадки, скоромовки).

28. Казка із знайомими героями при нових обставинах (Наприклад, Колобок потрапляє у дідову рукавичку; Попелюшка зустрілася з Червоною Шапочною і т.д.).

29. Казка від фантастичного явища (Н-д, З крану на кухні побіг мандариновий сік; із хмари почав падати ізюм та ін.)

30. Випадкові казки (із реальних випадків життя, н-д, Дівчинка впала з дерева... Що було далі ?).

31. Кольорові казки (Діти складають казку одного кольору, н-д, «жовту». Отже, у ній повинні зустрічатися герої та предмети лише жовтого кольору).

32. Серіал у казці (Долюбимих казок (це перша серія) скласти другу, третю, четверту серію).

33. Казка від смішного запитання (Наприклад, Що можна побачити із закритими очима? Про це і казка). 34. Казка про улюблену іграшку (Жила-була...).

35. Казка про мандрівки (за ключовими предметами, н-д, сірники, ніж, палатка, шнур, аптечка, чай).

36. Казка від перетворень (дитини в kota, метелика, квітку тощо). 37. Аналогічні казки (Дітям пропонується придумати аналогічну казку, наприклад, до «Рукавички»).

38. Казка за комічними малюнками (три-п'ять малюнків з книжок-розмальовок, власних малюнків).

39. Казки з середини (додумування середини казки за відомим початком і кінцем).

40. Казка від слідів (людини, ведмедя, котика, сороки, зайчика та ін.)

41. Казка за крапками (Вихователь пропонує дитині з'єднати крапки до отримання образу, н-д, зайчика, і скласти далі про нього казку).

42. «Не» і нова казка (Наприклад, «Спекла баба не колобок... Котиться не колобок, а назустріч йому не зайчик і т.д.»).

43. Колективна казка (Діти по черзі дістають з коробки по одній картинці, за якою починають, а потім продовжують складати казку).

44. Сімейна казка або Казка нашої групи (В цій казці задіяний один і той самий герой, наприклад, хом'ячок Мурзик. Кінець такої казки відкритий, і до нього діти повертаються мало не щодня).

45. Казка від лічилки.

46. Казка від загадки.

47. Казка від фразеологізму.

48. Казка від задачі.

49. Рятувальні ситуації в казках.

50. Казки зі сміття.

51. Казка про чудовиськ.

52. Казка за змішаними образами.

53. По слідах казки.

54. Казка від прислів'я.

Переказ оповідання В. Сухомлинського «Лялька під дощем»

Читання оповідання вихователем Зіна вкладалася спати. А надворі почалася гроза. Гримів грім, з-за Дніпра насувались чорні хмари. По залізному даху зашумів дощ. Блиснула блискавка, на мить стало ясно, як удень. Зіна побачила: на подвір'ї стоять калюжі води, йде дощ. – Ой горе, що ж це таке? – на лавці, під дощем, лежить її лялька Зоя. Вона забула Зою на лавці. Як же це трапилось? Як же вона не згадала про Зою, лягаючи спати, як же вона не подумала про неї, коли почалася гроза? Від цих думок Зіні стало важко, і вона заплакала.

А ще важче було від думки про те, що на лавці лежить під холодним дощем її Зоя... Зіна встала з ліжка, тихо відкрила двері, побігла на подвір'я. Дощ миттю змочив її сорочечку. Вона підбігла до лавки, взяла Зою, пригорнула її до грудей. Коли Зіна відкрила двері, мама включила світло й широко відкритими від страху очима дивилась на порожнє ліжко. Побачивши Зіну з притуленою до дитячих грудей лялькою, мама перевела дух. Вона зняла рушник, витерла Зіну, переодягла в суху сорочечку. Давши рушник, сказала:

– Витри ж і Зою... Як же це ти її забула на лавці?

– Ніколи більше цього не буде, матусю...

Бесіда за оповіданням:

1. Як змінилася погода з настанням грози?
2. Кого забула Зіна на вулиці?
3. Що можна сказати про вчинок дівчинки?
4. Так, Зіна була неуважна, байдужа. Що відчула Зіна, побачивши ляльку під холодним дощем?
5. Чому вона заплакала?
6. Що зробила Зіна?
7. Чому вона злякалася?
8. Що можна сказати про почуття мами?

9. Так, мама переживала, хвилювалася, злякалася, розгубилася. Що мама зробила, коли побачила Зіну?

10. Чому вона так зробила?

11. Правильно, тому що кожна мама турбується про свою дитину, хвилюється за неї, доглядає її. Діти, то що ж ми можемо сказати про Зіну, яка вона?

12. Так, вона чуйна, уважна, турботлива смілива. А як би ви вчинили на місці Зіни? Про кого ще піклуються люди? Як ви розумієте прислів'я «Друзі пізнаються в біді»? Чому не можна забувати про тих, хто потребує нашого піклування? Як називають людей, які піклуються лише про себе? Що можна сказати про людину, яка піклується про інших?

Закінчення казки «Хоробрий зайчик», розпочатої вихователем

Матеріали: казка «Хоробрий зайчик», ілюстрації до казки Вихователь починає розповідати казку У лісі жив зайчик. Одного осіннього ранку виглянув він із хатинки і побачив, що на вулиці чудова погода, вирішив погуляти. На лісовій галявині його чекали білченята та оленята. Діти вирішили піти погуляти у ту частину лісу, де ще ніколи не були. Там вони весело бавилися, бігали, стрибали. Та раптом оленя зойкнуло. Стрибаючи, воно вивихнуло свою ніжку. Звірята не знали, що робити. Стало вже темніти, настав вечір, а оленятко не могло йти додому. Друзі вирішили, що хтось повинен піти й покликати на допомогу. Зайчик запропонував білченяткові піти до села, а сам залишився із оленятком. Вони залишились удвох. Аж раптом кущі заворушилися, із-за них вийшов... Запитання до дітей:

1. Як думаєте, хто вийшов із-за куща?
2. Що зробив зайчик?
3. Як зайчик допоміг своєму товаришу?
4. Чим закінчилася казка? Відповідаючи на навідні питання, діти придумують власне закінчення казки.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА**
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ, ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ І МИСТЕЦТВ

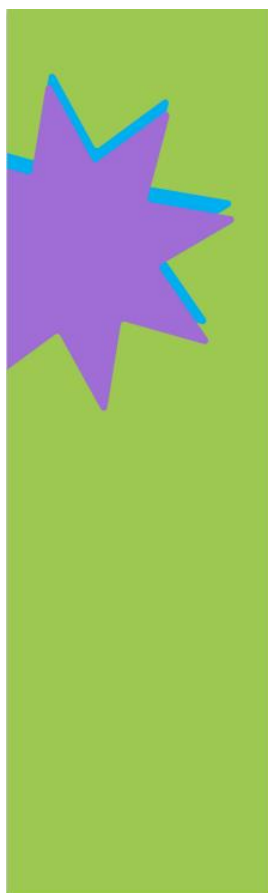
СЕРТИФІКАТ
Катерини Гарус

УЧАСНИКА(-ЦІ) ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ
ОСВІТИ ТА НАУКИ В УКРАЇНІ У СВІТЛІ ІДЕЙ К. Д. УШИНСЬКОГО
(1823/1824-1870/1871)»

ОБСЯГ: 6 годин (0,2 кредити ЄКТС)
29 березня 2024 р.

Ректор
університету проф. Олег ШЕПЕМЕТ

Декан
факультету проф. Світлана СТРИЛЕЦЬ

Суб'єкт підвищення кваліфікації — товариство з обмеженою відповідальністю «ЕДЮКЕЙШНАЛ ЕРА» (ЄДРПОУ: 42502643)

Сертифікат

засвідчує, що

Гарус Катерина Михайлівна

пройшов(ла) курс

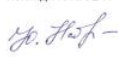
«Створюємо простір дитинства разом»
[тривалість — 30 годин / 1 кредит ЄКТС]

та здобув(ла) знання та навички з теми курсу.

Результати навчання:

- здатність брати участь у створенні безпечного та комфортного середовища для розвитку дітей дошкільного віку;
- уміння надавати підтримку дітям в різних емоційних станах;
- готовність співпрацювати з батьками задля формування навичок безпечної поведінки у дітей.

Навчальний курс «Простір дитинства: як створити комфортне середовище для дошкільнят» розроблено Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» спільно зі студією онлайн-освіти EdEra в межах проекту «Підтримка педагогів та супровід дітей у надзвичайній ситуації», що реалізується за підтримки ЮНІСЕФ. Висловлені в курсі думки є виключно відповідальністю експертів і не обов'язково відображають погляди ЮНІСЕФ.

Юлія Найда
Директорка
Всеукраїнського фонду
«Крок за кроком»

Ілля Філіпов
Керівник студії
онлайн-освіти
EdEra

Товариство з обмеженою відповідальністю «ЕДЮКЕЙШНАЛ ЕРА» (ЄДРПОУ: 42502643) є суб'єктом надання освітніх послуг з підвищення кваліфікації педагогічних працівників згідно з КВЕД 85.60

f4db3cc2-250d-49cc-89cd-36e4b428612d

05.12.2024

Сертифікат розроблено відповідно до п. 13 постанови КМУ від 21 серпня 2019 р. № 800 (зі змінами й доповненнями, внесеними постановою КМУ від 27 грудня 2019 року № 1133 та наказом МОН від 09 вересня 2022 р. № 805).

Сертифікат

засвідчує, що

Гарус Катерина Михайлівна

успішно завершив(ла) онлайн-курс

«Участь батьків у організації інклюзивного навчання»

Розрахований на 3 години.

Курс розроблений ГО «Смарт Освіта» та студією онлайн-освіти EdEra в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агенством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Раств в Україні.

Ольга Семко
Укладачка курсу

Володимир Брискін
Координатор курсу

05.12.2024 1481c92b-b1de-4aeb-9469-b7d86b093e7d

Сертифікат

який засвідчує, що

Гарус Катерина Михайлівна

успішно завершив(ла) онлайн-курс

«Вступ до раннього втручання»

розрахований на 20 годин

Сертифікат виданий ТОВ «Едюкейшнал Ера» у партнерстві з БФ «Інститут раннього втручання»

Ганна Кукуруза
Виконавча директорка БФ «Інститут раннього втручання»

Ілля Філіпов
CEO EdEra

19.11.2024

a92541f1-c0b1-47ff-8572-2aa83e846d2f